Агазеҭ шьаҭаиркит Д.И. Гәлиа 1919 ш. февраль 27 азы

АҦСНЫ

Ареспубликатә ҳәынҭҳарратә усҳәарҭа «Аҧснымедиа»

2025 ш.август 27 № 65-66 (21 671)

Хашҭра зқәым Амш

Ахьыҧшымра – 17

17 шықәса ҵит Урыстәыла аганахьала Аҧсны ахьыҧшымреи аҳәынҭқарратә суверенитети азхаҵахеижьҭеи. 2008 шықәса август 26 азы Апрезидент Дмитри Медведев Иусҧҟала Урыстәылатәи Афедерациа официалла иазханаҵеит Аҧсны Аҳәынҭқарреи Ареспублика Аахыҵ-Уаҧстәылеи. Ари ныҳәамшны ирылаҳәоуп. Есышықәса абри аҽены аныҳәатә усмҩаҧгатәқәа мҩаҧысуеит, ҳтәылаҿ иахьабалак.

Аҧсны жәларбжьаратәи азхаҵара Амш аҽены Урыстәыла аганахьала Аҧсны ахьыҧшымреи аҳәынҭқарратә суверенитети разхаҵара 17 шықәса ахыҵра аҳаҭыр азы ашәҭқәа шьҭаҵан Аҟәа агәаны игылоу 1992-1993 шықәсқәа рзы Аҧсны жәлар Рҵьынцьтәылатә еибашьраан иҭахаз рбаҟаҿы.

Иҭахаз ргәалашәара ҳаҭыр ақәыргарц уахь инеит Аҧсны Ахада Бадра Гәынба, Аҧыза-министр Владимир Делба, Аҧсны Жәлар Реизара Аиҳабы Лаша Ашәба, адепутатцәа, Аиҳабыра иалоу, Аҧсны иҟоу Урыстәыла ацҳаражәҳәаҩ Михаил Шургалин, ауаажәларра ахаҭарнакцәа.

Иара убас ашәҭқәа шьҭарҵеит Аҟәа араион Аладатәи Ешыра ақыҭан иҟоу Аҧсны Раҧхьатәи Ахада Владислав Арӡынба Имемориали Очамчыра араион Цьгьарда ақыҭан Аҧсны Аҩбатәи Ахада Сергеи Багаҧшь инышәынҭреи рҟны.

2008 шықәса август 26 азы Медведев иофициалтә ҳәамҭаҿы иаҵишьит: «Ауаҧс жәлари аҧсуа жәлари ҧықәсларада ргәаҳәара хасаб азуа, ООН Аҧҟаҧҵа арбарақәа, аҳәынҭқарракәа реиҩызаратә еизыҟазаашьақәа ирыҵаркуа жәларбжьаратәи азин апринципқәа рзы 1970 шықәсазтәи Адекларациа, 1975 шықәсазы СБСЕ Хьельсинктәи Ахыркәшаратә акт, егьырҭ азҧхьаҭагылазаашьатә жәларбжьаратәи адокументқәа напхгагас иҟаҵаны – Аусҧҟақәа снапы рыҵазҩит Урыстәылатәи Афедерациа аганахьала Аахыҵ-Уаҧстәыла ахьыҧшымреи Аҧсны ахьыҧшымреи разхаҵаразы».

Урыстәыла Афедералтә каналқәа рыла Медведев иҳәамҭа анддырба ашьҭахь, жәанызқьҩыла ауаа еизеит Аҟәа агәаны, Ахақәиҭра аштаҿы. Аӡәи-аӡәи еидырныҳәалон агәырӷьажәабжь ду. Еизаз рҿаҧхьа дықәгылеит Аҧсны Ахадас иҟаз Сергеи Багаҧшь.

2008 шықәса сентиабр 9 азы Москва ирылаҳәан Урыстәылеи Аҧсни рыбжьара адипломатиатә еизыҟазаашьақәа рышьақәыргылара атәы, мышқәак ааҵуаны Аҟәа аофициалтә визитла даит Урыстәыла Афедерациа адәныҟатәи аусқәа рминистр Сергеи Лавров. Иазызбан Аҧсны Урыстәыла Ацҳаражәҳәарҭа аартра, иара убас Урыстәылан – Аҧсны Ацҳаражәҳәарҭа. 2008 шықәса сентиабр 17азы анапы аҵаҩын Урыстәылатәи Афедерациеи Аҧсны Аҳәынҭқарреи реиҩызареи, русеицуреи, наҟ-ааҟ реицхыраареи рзы Аиқәышаҳаҭра.

Урыстәыла инашьҭархны Аҧсны азхарҵеит егьырҭ атәылақәагьы 2008 шықәса сентиабр5 азы Аҧсны азхазҵаз аҩбатәи тәыланы иҟалеит Ареспублика Никарагуа. Шықәсык ааҵуаны, 2009ш. сентиабр 10 азы Аҧсны официалла иазхарҵеит Боливариантәи Ареспублика Венесуела, 2009 ш. декабр 15 – Ареспублика Науру, 2011ш. маи23 – Ареспублика Вануату, 2011ш. сентиабр 18 – Ареспублика Тувалу. 2018ш. маи 29 азы Аҧсны ахьыҧшымра азханаҵеит Шьамтәылатәи Арабтә Республика.

Лыхнытәи ааҧхьара ашьҭахь

Илахьынҵарбагаз аамҭақәа

1990 шықәса август 25 азы ирыдыркылеит Аҧснытәи ССР аҳәынҭқарратә суверенитет азы Адекларациа. Уи аахыс 35 шықәса ҵит.

Лыхнытәи ааҧхьара анрыдыркыла ашьҭахь аҧсуа жәлар Рмилаҭ-хақәиҭратә қәҧара иреиҳаӡоу аҩаӡара акәны иҟалеит Аҧсны Иреиҳаӡоу Асовет 1990 ш. август 25 азы «Аҧсны аҳәынҭқарратә суверенитет азы Адекларациеи» «Аҧсны аҳәынҭқарра ахьчара азинтә гарантиақәа рзы» Ақәҵареи» рыдкылара.

Адекларациа ирыланаҳәеит Аҧснытәи Асоветтә Социалисттә Республика исуверентәу социалисттә ҳәынҭқарраны, ахатәы герби, абираҟи, агимни аманы. «Амилаҭқәа зегьы иреиуоу ареспублика атәылауаа ишьақәдыргылоит Аҧсны жәлар. Аҧснытәи ССР аҟны асуверенитет ныҟәызго, аҳәынҭқарратә мчра иахыҵхырҭоу милаҭ рацәала еилоу ажәлар роуп» – иарбоуп Адекларациаҿы.

Актәи апункт аҟны иазгәаҭоуп:

«I. Аҧснытәи Асоветтә Социалисттә Республика – исуверентәу социалисттә ҳәынҭқарроуп, иаҧҵоуп ахатәҳәаақәҵареи, рлахьынҵа ашьақәыргылараҿы ажәлар рхадареи рганахьала иузырҟәмҭхауа рзин аҧсуа милаҭ иахьынарыгӡо ашьаҭала. Аҧснытәи Асоветтә Социалисттә Республика асуверенитет иамҿеханакуеит Аҧснытәи ССР адгьылҵакыра зегьы.»

«Аҳәынҭқарратә суверенитет азы адекларациа» ҟалеит акырӡа зҵазкуа ҭоурыхтә документны, уи ирыланаҳәеит Аҧснытәи ССР асуверенитет, ихьыҧшым аҳәынҭқарра аполитика-зинтә шьаҭақәа. Исуверентәу аҳәынҭқарра азҧхьаҭагылазаашьатә принципқәа раҳасабала ишьақәыргылан: адгьылҵакыра акзаара, аиҩымшара, аламкысра, аҧсуа жәлари Аҧсны егьырҭ ажәларқәеи рхатә культура, рқьабӡқәа, рбызшәа аиҭарҿиара, аихаҳара, амилаҭтә халаҟазаара арҭәҭәара.

Уаҟа иазгәаҭан аконституциатә шьақәгылашьа мчыла аҧсахрахь, адгьылҵакыра акзаара аҧыргарахьы ирыҧхьауа, амилаҭқәа рыбжьара аҳәоуеиқәшәара ҵызшәааua аиҿкаарақәа русура закәанла ишашьклаҧшхо. Ирылаҳәан даҽа ганқәак аламырхәыкәа ареспубликаҿы аполитикатә, аекономикатә, асоциалтә, амилаҭ-культуратә ргылара апроблемақәа рхала рҭыҧ рықәҵара апринцип. Адгьыл, уи аҵыхтәқәа, аӡы, аҵиаақәа, аҧстәқәа, егьырҭ аҧсабаратә ресурсқәа, ажәлар ркультуратә, рҭоурыхтә малқәа, аекономикатә, аҭҵаарадырра- техникатә лшарамчқәа ареспублика асуверенитет иашьаҭоуп, иара иатәуп.

Иреиҳаӡоу Асовет аҟны ақырҭқәа аҿагылара ҫәҫәаӡа шыҟарҵазгьы, адепутатцәа реиҳараҩык рыбжьы арҭеит абри ақәҵара. Убасҟан адепутатцәа-аҧсуаа ирыдгылеит аурысцәа, аерманцәа. Аҧсны Иреиҳаӡоу Асовет еиҭашьақәнаргылеит аҭоурыхтә иашара, Аҧсны аҳәынҭқарра азакәантә форма акәны иазханаҵеит исуверентәу ҳәынҭқаррак аҳасабала Аҧсны Асоветтә Социалисттә Республика.

Ахада идтҵала

Еиҿкаауп аусуратә гәыҧ

Аҧсны Аҳәынҭқарра Ахада Бадра Гәынба «Иаку асоциалтә шәахтә азы» Аҧсны Аҳәынҭқарра Азакәан апроект аиҕьтәра иазку Аусуратә гәыҧ аҧҵаразы» Адтҵа инапы аҵаиҩит. Аусуратә гәыҧ ахантәаҩыс дҟаҵоуп Ахада ихаҭыҧуаҩ Беслан Бигәаа.

Аусуратә гәыҧ иалоуп;

Ахада Иусбарҭа анапхгаҩы ихаҭыҧуаҩ Дмитри Шамба;

Аҧыза-министр ихаҭыҧуаҩ Цьансыхә Нанба;

абиуџьети, акредиттә еиҿкаарақәеи, ашәахтәқәеи, афинансқәеи рзы апарламенттә еилакы ахантәаҩы Беслан Ҳалуашь;

атәылахьчареи амилаҭтә шәарҭадареи рзы апарламенттә еилакы ахантәаҩы Ҭемыр Шергелиа;

асоциалтә еиқәыршәареи адемографиатә политикеи рминистр Руслан Аџьба;

ашәахтәқәеи аизгақәеи рминистр Едгар Бениа;

афинансқәа рминистр актәи ихаҭыҧуаҩ Ирма Амҷба;

Аминистрцәа Реилазаара Аппарат финансла аиқәыршәара аусбарҭа аиҳабы Асида Ҭарба;

афинанстә експерт Дмитри Сериков;

асоциалтә ҧгаҧсеи аџьа ахьчареи Рфонд ахантәаҩы Бакәыр Бебиа;

Аҧсадгьыл ахь ахынҳәразы Афонд анагӡаратә директор инапынҵақәа назыгӡо Михаил Габелиа;

Атәанчаратә фонд ахантәаҩы Денис Гәлариа;

Ихымҧадатәиу амедицинатә ҧгаҧса Афонд ахантәаҩы Валентина Жьиба;

1992-1993 шш. Аҧсны Аџьынџьтәылатә еибашьра аинвалидцәа аҳәынҭқарратә ибиуџьаттәым Рфонд ахантәаҩы Дмитри Ҭарба.

Аусуратә гәыҧ 2025 шықәса абҵарамза 3 рзынӡа «Иаку асоциалтә шәахтә азы» Аҧсны Аҳәынҭқарра Азакәан аиҕьтәра иазку ажәалагалақәа Аҳәынҭқарра Ахада иҟны инанагароуп.

Анхәеи Афон Ҿыци дырҭааит

Ахада иныҟәарақәа

Август 19 азы Аҧсны Ахада Бадра Гәынба Анхәа ақыҭа даҭааит аҭагылазаашьеи иҟоу ауадаҩрақәеи реилкаара хықәкыс иҟаҵаны. Раҧхьа Аҳәынҭқарра Ахада Аҧсны Аҵьынҵьҭәылатә еибашьраҟны иҭахаз ақыҭа ауааҧсыра ҳаҭырла игәалаиршәеит.

Аиааира 30 шықәса ахыҵра инамаданы иргылаз ақыҭаҟнытә иҭахаз рбаҟа ахәҭақәак хыркәшаӡам. Аҳәынҭқарра Ахада адҵа ҟаиҵеит Аиааира Амш азынӡа аусурақәа рхыркәшаразы.

Анаҩс Аҳәынҭқарра Ахада ақыҭа аиҳарак ӡыла еиқәзыршәо аӡеизакырҭа дахәаҧшны ибеит. Аӡымҩангагақәа рыхәҭак ахьажәыз иахҟьаны аӡы рацәаны ирцәызуеит, ақыҭауаа рызхара рауӡом, урҭ рырҿыцра аҭахуп.

Аҳәынҭқарра Ахада шьаҭанкылатәи аргылара Аусбарҭа аиҳабы Демир Гамсаниа инапы ианиҵеит хара имгакәа апроект-харҵьынҵатә қьадқәа азырхианы аӡеизакырҭа арҿеира нап аркра, иара убас иажәыз аӡымҩангагақәа рыҧсахра.

Ақыҭа фымцала аиқәыршәара аҭагылазаашьа, егьырҭ ақыҭақәа рҿы ишыҟоу еиҧш иуадаҩуп. Ахада инаҵшьны иҳәеит ақыҭаҟны иҟоу ауадаҩрақәа ашықәс анҵәамҭанӡа ишыӡбахо.

Иара убри аҽны Аҳәынҭқарра Ахада Бадра Гәынба Афон Ҿыц иҟоу аобиектқәак дырҭааны рҭагылазаашьа зеиҧшроу гәеиҭеит.

Иара раҧхьа дызҭааз аобиектқәа иреиуоуп ақалақьтә аполиклиника. Ари амедусбарҭаҿы иҟаӡам иахәҭоу амедицинатә маругақәа, иаҧҵам ачымазцәа рыдкыларазы ихымҧадатәиу аҭагылазаашьақәа. Иҟоу апроблемақәа шмаҷымгы, аполиклиника амедицинатә персонал шықәсык ала 40 нызқьҩык ачымазцәа рыдыркылоит.

Аполиклиникаҿы иҟоу аҭагылазаашьеи уи аусушьеи рҭәы еилкааны, Бадра Гәынба ачымазцәа рыдкылареи урҭ зыквалификациа ҳараку амедицинатә цхыраара рыҭареи рзы аҭагылазаашьақәа реиҕьтәразы зыҧшрак ҟамҵақәа ауснагӡатәқәа мҩаҧгатәуп ҳәа инаҵшьны иазгәеиҭеит.

«Амедицинатә цхыраара аиуреи уи ахаҭабзиареи ишиашоу ауааҧсыра ргәабзиара анырра анаҭоит», – инаҵшьны иазгәеиҭеит Аҳәынҭқарра Ахада.

Бадра Гәынба иара убас даҭааит зеиҭашьақәыргылараз аусурақәа аамҭала иаанкылаз аспорттә зал. Уи аҭәыла анапхгара ҧарала еиқәдыршәарц, шьаҭанкылатәи аргыларазы Аусбарҭа иарбоу аобиект ҳаӡҭоу ашықәс нҵәаанӡа ахархәарахь рыҭара алнаршарц анапынҵақәа ҟаҵеит.

Аҳәынҭқарра Ахада даҭааит Афон ҿыцтәи апарк аҿы иҟоу, хатәгәаҧхарала Аҧсны еибашьуаз, еицырдыруа апоет Алеқсандр Бардодым инышәынҭра. Иарбоу апарки анышәынҭреи гәыгәҭажьны иҟоуп. Асасааирҭатә комплекс ареконструкциа иаҿу аусдкылаҩцәа рхахьы иргеит апарктә зона аиҭашьақәыргылара, иара убас Алеқсандр Бардодым иҧсыжырҭа арҿеиреи, анаҩсгьы уи ҷыдала ахылаҧшра аҭареи.

Аҳәынҭқарра Ахада даҭааит иара убас аихамҩатә вокзал, араҟа аиҭашьақәыргыларатә усуракәа мҩаҧысуеит. Урҭ рхыркәшара ҳаӡҭоу ашықәс нҵәаанӡа иазҧхьагәаҭоуп.

Авокзал ахыбра аҭоурых-культуратә баҟақәа рзы ишьақәыргылоу аҧҟарақәа зегьы инарықәыршәаны еиҭашьақәыргылахоит.

Атәанчахәқәа рышьҭыхразы

Аминистрцәа Реилазаараҿы

Аҧсны Аҧыза-министр Владимир Делба хазы игоу акатегориақәа ирыҵаркуа атәылауаа рҭәанчахәқәеи ироуа аҧаратә цхыраагӡақәеи рышьҭыхра азҵаарақәа рзы аилатәара мҩаҧигеит. Уи рхы аладырхәит асоциалтә еиқәыршәареи адемографиатә политикеи рминистр Руслан Аҵьбеи Атәанчаҩратә фонд ахантәаҩы Денис Гәыларииеи.

Иалацәажәеит ҳазҭоу ашықәс азы 1992-1993 шш. Аҧсны жәлар Рҵьынҵьтәылатә еибашьра аинвалидцәа, Аҵьынҵьтәылатә еибашьраҿы иҭахаз рҭаацәа, зыҧсҭазаара иалҵыз аибашьра аветеранцәа рҭаацәа, аҳәынҭқарратә хьӡқәа змоу атәанчаҩцәа, аорденқәеи амедалқәеи занашьоу атәанчаҩцәеи егьырҭ акатегориақәа ирыҵанакуа атәанчаҩцәеи ироуа атәанчахәы ашьҭыхра. Адемографиатә ҭагылазаашьа аиҕьтәра хықәкыс иҟаҵаны Аминистрцәа Реилазаараҿы ажьырныҳәамза 1, 2026 шықәса инаркны ахшара рацәа змоу аҭаацәа ироуа аҧаратә цхыраагӡақәа рышьҭахра азҧхьагәаҭоуп.

Аминистр иҟаиҵаз адырра инақәыршәаны, аҧаратә цхыраагӡа зауа ахшара рацәа змоу аҭаацәа рхыҧхьаӡара аҵыхәтәантәи 10 шықәса рыла 4 500 рҟынтәи 5 500 рҟынӡа иазҳаит.

Ҧхынгәымза 1, 2025 шықәса инаркны аҳәааныркәтәи аҳәынҭқарра атәанчахәеи егьырҭ асоциалтә шәатәқәеи змауа, хазы игоу акатегориақәа ирыҵанакуа атәанчаҩцәа рҭәанчахәы ахь аҵҵақәа шьҭыҵит.

Нанҳәамза 1, 2025 шықәса инаркны 1941-1945шш. Аҵьынҵьтәылатә еибашьра Дуӡӡа аветеранцәеи аинвалидцәеи, Асовет ар аинвалидцәа, Афганисҭан имҩаҧысуаз аибашьра аинвалидцәа, Афганисҭан иҭахаз рҭаацәа, Чернобыльтәи атомтә фымцатә станциаҿы иҟалаз амашәыр ахҟьаҧҟьақәа раҧырхра иалахәыз ироуа ашәатәқәа шьҭыхуп.

Зыхьӡ кашәара ақәым

Амедалқәа ранашьан

Аманда Анталаа

Иҟоу адырраҭарақәа излазгәарҭо ала, Украина имҩаҧнаго иҷыдоу арратә операциаҟны Аҧсны иалҵыз аҵеицәа 70-ҩык инареиҳаны иҭахахьеит, урҭ рахьтә 14-ҩык Гагра араион иалҵит.

Гагратәи агуманитартә ааглыхратә техникум акттә зал аҟны Гагратәи арратә комиссариат анапынҵала абжьбатәи ахысратә резервтә бригада акомандаҟаҵаҩ Роман Рабаиа Урыстәыла, Украина имҩаҧнаго иҷыдоу арратә операциаҟны Гагра араион аҟнытә иҭахаз

аибашьцәа рҭаацәа рнапаҿы ириҭеит Аҧсны атәылахьчара Аминистрра иаҧнаҵаз «Аибашьратә еиҩызара», «Аруаҩ хьӡырҳәага» амедалқәа.

Ажәлар рҭынч нхаразы зыҧсҭазаара иамеигӡакәан аҕа иҿагылаз афырхацәа Адгәыр Қәҭарба, Аслан Ҧсардиа, Роман Цьениа, Шамиль Дасаниа, Маҭбеи Абыцьба, Николаи Денисенко, Витали Новицки, Витали Багдасариан, Алексеи Малиута, Олег Михалиов, Олег Минасиан «Аибашьратә еиҩызара» амедалқәа рыҭан аибашьцәа рҭаацәа. Иара убас, данҭаха ашьҭахь «Аруаҩ хьӡырҳәага» ҳәа амедал ианашьан Игор Хьециа.

Аибашьҩы Роман Цьениа иаб Резо Цьениа иҭахаз зегьы рҭаацәа рыхьӡала иҭабуп ҳәа реиҳәеит Аҧсны атәылахьчара Аминистрра.

Насгьы, мышқәак раҧхьа амедалқәа ранашьара ацеремониа мҩаҧысит Гәдоуҭа ақалақь аҟны.

Данҭаха ашьҭахь «Аибашьратә еиҩызара» амедал ианашьан Гоги Ажьиба.

Иара убас ианҭаха ашьҭахь «Аруаҩ хьӡырҳәага» амедал рыҭан аибашьцәа гәымшәақәа Никита Зыхәба, Лоран Смыр, Марзаҟан Ачба, Владимир Харабуа, Дмитри Базба, Феликс Гәазаа, Ахра Чанба, Давид Сабекьиа, Олег Андрусенко, Армен Хзарцьиан, Виктор Вдовин, Алексеи Веливанов, Александр Михаилов, Александр Чепишко рҭаацәарақәа.

Иналукааша аҵарауаҩ, алитератураҭҵааҩ

Маргарита Ладариа диижьҭеи 100 шықәса ҵит

Нанҳәамза 13 рзы иналукааша аҵарауаҩ, афилологиатә ҭҵаарадыррақәа рдоктор, Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет апрофессор, Аҧсны аҭҵаарадыррақәа Ракадемиа академик, аурыс, афранцыз, аҧсуа литература апроблемақәа рыла хыҧхьаӡара рацәала инарҵаулоу аҭҵаамҭақәа равтор Маргарита Глеб-иҧҳа Ладариа (13.08.1925 - 21.04.2017) диижьҭеи 100 шықәса ҵит.

Акыр шықәса лара ААУ аурыси аҳәааныркәтәи алитература акафедра напхгара алҭон.

Маргарита Глеб-иҧҳа — Аҧсны еиҧш, уи анҭыҵгьы еицырдыруа аурыс шәҟәыҩҩы Тургенев иҧсҭазаареи ирҿиаратә мҩеи ҭызҵааз ҵарауаҩны дыҟан. 1954 шықәсазы И. С. Тургенев ироман «Накануне» ала акандидаттә диссертациа лыхьчеит, 1984 шықәсазы – «И. С. Тургеневи XIX ашәышықәсазтәи Франциа ашәҟәыҩҩцәеи» ҳәа адокортә диссертациа. Лара дравторуп х-монографиак, аҵара-методикатә цхыраагӡақәеи, агазеҭқәеи, ажурналқәеи рҿы шәкы инареиҳаны еиуеиҧшым акыҧхьымҭақәа. Лара иҭылҵааууан аҧсуа литературеи уи егьырҭ акультуракәа ишрымадоуи рҭәы.

Уи лусумҭақәа ркыҧхьхьан М.В. Ломоносов ихьӡ зху Жәларбжьаратәи аизыҟазаашьақәа Москватәи Ринститут, В.И. Ленин ихьӡ зху Москватәи Аҳәынҭқарратә арҵаҩратә институт реиҧш иҟоу ирейҳау аҵараиурҭақәа рҭыжьымҭақәа рҿы, иара убас ажурналқәа «Филологические науки», «Алашара», «Акуа-Сухум», Аҧсны аҭҵаарадыррақәа Ракадемиа иҭнажьуа «Вестник» уҳәа убас егьырҭгьы рҿы.

1978 шықәсазы лхы алалырхәит Тургенев ирҿиара иазкны Ориол ақалақь аҿы имҩаҧысуаз аҵараиурҭабжьаратәи аҧхьаракәа. 1953 шықәса инаркны Маргарита Глеб-иҧҳа лзанааҭтә усура Аҟәатәи аҳәынҭқарратә арҵаҩратә институт аҿы имҩаҧысуан, анаҩс – Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет аҿы. Лара аус луан Ставропольтәи аҳәынҭқарратә арҵаҩратә институт аурыс литература аҭоурых акафедра арҵаҩы еиҳабыс, 1985 шықәса инаркны ҧсраҽынӡа – ААУ аурыси аҳәааныркәтәи алитература аҭоурых акафедра аиҳабыс аус луан.

Маргарита Ладариа илыхҵан «Аҧсны зҽаҧсазтәыз анаука аусзуҩ», «Аҧсны зҽаҧсазтәыз Иреиҳаӡоу ашкол аусзуҩ» ҳәа аҳаҭыртә хьӡқәа, иланашьан «Аҳаҭыр Дырга» аорден, «Ахьӡ-Аҧша» аорден II аҩаӡара, «Хамеигӡарала аусуразы» амедал, «Аусураҿы ибзиаӡоу аихьӡаракәа рзы», «Аҵьа аветеран» уҳәа егьырҭ иҳараку аҳәынҭқарратә ҳамҭақәа.

Аҵарауаҩ-афилолог лыстатиақәа жәпаки лышәҟәқәеи Дырмит Гәлиа, Баграт Шьынқәба, Гьаргь Гәлиа, Фазиль Искандер, Шьалуа Ҵәыцьба, Кьыршал Чачхалиа, Цьума Аҳәба, Даур Занҭариа уҳәа егьырҭ аҧсуа классикцәа рырҿиара иазылкит.

Аҧсуа, аурыс литературадырра, иааизакны Аҧснытәи афилологиатә ҭҵаарадырра ллагала ду азаанлыжьит, лышьҭа анылҵеит.

Апрофессор Маргарита Глеб-иҧҳа Ладариа Аҧсны аҭҵаарадыррақәа Ракадемиа, Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Рассоциациа раҧҵара ахыҵхырҭаҿы дгылан. Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Рассоциациа актәи ахада, Аҧсны жәлар рпоет Мушьни Таи-иҧа Лашәриа иҟаиҵаз аҳәарала лара ажурнал «Аҟәа-Сухум» азы хыҧхьаӡара рацәала аҭҵаарадырратә кьыҧхьымҭақәа еиқәлыршәеит. Урҭ ҳлитературадырреи ҳестетикеи рхьтәы фонд иахәҭакны иҟалеит.

Аҧсны анаукатә елита хаҭарнакра азуа, Маргарита Глеб-иҧҳа лусура ҳмилаҭтә интересқәа рыхьчара иазкын. Зегьы иргәалашәозар акәхап, уи иҳаҩсыз ашәышықәса 60-тәи, анаҩс 80-тәи ашықәсқәа рзы иаалырҧшуаз еицакра змам лтәылауаҩратә позициа.

ААУ аректор, апрофессор, академик Алеко Гәарамиа, Д.И. Гәлиа ихьӡ зху Аҧсуаҭҵааратә институт аиҳабы, ААУ адоцент, Адыгатәи (Черқестәи) анаукақәа Ракадемиа (АМАН) алахәыла-акорр. Арда Ашәба, ашәҟәыҩҩцәа Рассоциациа ахантәаҩы Владимир Занҭариа рҟынтәи Аҟәа ақалақь Ахадареи Аизареи рахь иаашьҭыз ашәҟәы инақәыршәаны, Аҟәа ақалақь аҿы, Маргарита Ладариа акыр шықәса инеиҧынкыланы дахьынхоз аҩны аган аҿы лмемориалтә ҕәы ашьақәыргылараз аӡбамҭа рыдыркылеит.

Маргарита Глеб-иҧҳа Ладариа диижьҭеи 100 шықәса аҵра инамаданы, аҵарауаҩ ҳаҭырла лгәалашәаразы егьырҭ аусмҩаҧгатәқәагьы азҧхьагәаҭоуп.

Аусеицура аплан рнапы аҵарҩит

Анапхгаҩцәа реиҧылара

Аҧсны астатистиказы Аҳәынҭеилаки Урыстәыла астатистика Аусбарҭеи аусеицуразы аплан рнапы аҵарҩит.

Москва ақалақь аҿы Урыстәыла астатистика Аусбарҭа аиҳабы Сергеи Галкини Аҧсны астатистиказы Аҳәынҭеилакы ахантәаҩы Кама Гогиеи аусбарҭақәа 2025-2027 шш. русеицура аплан рнапы аҵарҩит.

Аганқәа рылацәажәеит аҳәынҭқарратә статистика аҿиара астратегиатә хырхарҭақәа, ауааҧсыра рышәҟәҭаҩра, иара убас хазы игоу астатистикатә гәаҭарақәа ирыдҳәалоу азҵаарақәа жәпакы.

«Урыстәыла иҟанаҵо адгылара ҳаамҭазтәи аметодқәа аусура ралагалареи аҭәыла анапхгара еиҳа ииашоу адыррақәа рыҭареи иацхраауеит. Аҧсны 2011 шықәса раахыс раҧхьаӡа акәны ауааҧсыра рҭаҩра амҩаҧгара азҧхьагәаҭаны иҳамоуп. Уи аахыс аҭәыла аҩнуҵҟа астатистикатә маҭзуракәа русурагьы акыр аҽаҧсахит, убри аҟнытә атехнологиа ҿыцқәеи аметодологиеи ирызку аинформациа аиура хымҧадатәиуп», - инаҵшьны иазгәалҭеит астатистиказы Аҳәынҭеилакы ахантәаҩы Кама Гогиа.

Аҧыза изкны аҿар ражәа

Владислав Арӡынба аҧсуа жәлар рмилаҭтә фырхаҵа дуны дыҟан, дыҟоуп, даанхоит наунагӡа

иахӡыӡаауа. Уи цьашьатәым, избанзар аҟазаареи аҟамзаареи рызҵаатәы аҧсуаа ҳаиҧш даҽа жәларык рҿаҧхьа аҭоурых абас иҵарны иқәнамыргылацт. Ус баша машәыршақә иҟамлазар ҟалап, ҩыцьа ахьааидтәало, раҧхьа иааныркыло аныҳәаҿа ажәлари аҧсадгьыли иахьрызкугьы» – ҳәа.

Ҵоуп, зқьы шықәсқәа инареиҳаны изхыҵуа, ауаатәыҩса рҭоурых аҿы зхылҵшьҭрақәа ргәалашәараҿы ашьаҭа ҵаула аанзыжьыз ауаатәыҩса рхыҧхьаӡара рацәоуп. Ажәларқәа жәпакы беиоуп, насыҧ рымоуп ҳҳәар ҳалшоит аҳаҭарнакцәа аҧхьагылаҩцәа нагақәа, зыжәлар рҿахәы зҳәо ауаа змоу. Урҭ рхыҧхьаӡараҿы дыҟоуп Владислав Григори-иҧа Арӡынбагьы. Иара инапы злакыз аусқәа рҿы иааирҧшуан иналукааша адипломатиатә ҟазшьақәа.

Иҵьашьатәым Владислав Арӡынба Аҧсны аҭоурых аҿы, иара убас Аҧсны анҭыҵгьы иналукааша фырхаҵа ҕәҕәаны, даҧхьагылаҩны хҭоурых адаҟьақәа дахьырну. Уи ихьӡ иузаҟәымҭхо иадҳәалоуп Аҧсны аҭоурых азы ихадоу ҳажәлар рхақәиҭреи рхьаҧшымреи. Владислав Григори-иҧа Арӡынба зеиҧшыҟам адоуҳамч змаз, дырра ҵаулала ибеиаз, Аҧсны ҧхьаҟатәи аҧеиҧш азы агәрагара змаз уаҩын.

Сара Владислав Григори-иҧа Арӡынба раҧхьаӡа ихьӡ ахьсаҳаз сыҩнаҭаҿы ауп. Еиҳа инарҭбааны уи иҭоурыхи, инысмҩеи ҳазааҭгылон ашкол аҿы. Уаҟа раҧхьаӡа иҭоурыхи иҳаҭареи иаҳзалацәажәаз дреиуоуп Гәыҧтәи абжьаратә школ арҵаҩы Чачхалиа Мадина Славик-иҧҳа. Уи убриаҟара диҳӡызааны избахә шаҳзеиҭалҳәоз ала аинтерес скит, иара инысмҩа еиҳа инарҵауланы иҭысҵаандаз, ифотосахьақәа срыхәаҧшындаз ҳәа. Уи аҽны аҩны санааи сҭаацәа срыҳәеит ифотосахьақәа сзырыҧшаарц. Аиашазы раҧхьаӡа Владислав Арӡынба ифотосахьа снапаҿы ианаазга, уи асахьа ҳарҵаҩы иаҳзеиҭалҳәоз зегьы ҵабыргыҵәҟьаны ианыҧшит. Иблақәа санырхыҧшыла амра ашәахәақәа шалыҧхоз рныӡбаалеит.

«Жәлар рыбзиабара ҟьалан иааӡом, иалнахыз далнахит, иаҧсам дабаӡом» – ҳәа иҩуан Жәлар рпоет Баграт Шьынқәба. Арҭ ажәақәа сара Владислав Григори-иҧа Арӡынба идысҳәалоит. Ҳара аҿар иаҳуалуп Владислав инысимҩа азхьаҧшра, иҿырҧшала ашьаҿеихгалара еснагь.

Владислав Арӡынба сара сгәаҿы

Сара Владислав Арӡынба ихьӡ ансаҳауа сыбла даахгылоит жәларык раҧхьагыла, аҧсҭазаара ацәқәырҧақәа жәпакы ирылсыз, зыжәлар рхьаа зхьааз ауаҩы лаша.

Аҧсны жәлар ҳҭоурых аҿы Владислав Григори-иҧа Арӡынба ихьӡ хьтәи нбанла иҩуп уи иажәагьы ҧсра ақәым. Владислав иҧсадгьыли ижәлари дрыхӡыӡаауан, иара убас уи даҳӡыӡаауан аҧсуа бызшәа. Иара аҧсшәа иазкны иҳәон «Аҧсуа бызшәа ҟамлар, аҧсуа литература ҟамлар, аҧеиҧш амамзар, нас аҧсуа ҳәанҭқаррагьы аҧеиҧш амаӡам. Аҧсуа ҳәынҭқарреи аҧсуа бызшәеи рҧеиҧш еидгылоуп, еибаркуп. Аҧсуа бызшәа аҧеиҧш амазар, аҧсуа ҳәынҭқаррагьы иамоуп, абызшәа иамамзар аҳәынҭқаррагьы иамаӡам. Ус ауп сшахәаҧшуа» – ҳәа. Ҳаҧсуара иузаҟәымҭхо иадҳәалоуп ҳбызшәа. Иарала ицәажәоит ҳдунеи. Владислав иажәақәа рҵакы ҵаулоуп, дара ҳбызшәа иагәылаку адоуҳамч аадырҧшуеит.

Жәлар раҧхьагыла Владислав Арӡынба ихшыҩи, иҟазареи ихәыцра ҷыдеи ҳауаажәлар анырра ду рнаҭеит. Ирҳәалоит ажәлар ашәарҭара ианҭагылоу ргәы зырҕәҕәаша, изықәгәыҕша, мчрак рызҭаша аӡә далихуеит ҳәа Анцәа, иишаҭацәҟьангьы ус иҟалеит. Ажәлар зықәгәыҕша, рыҧсҭазаара еиҕьызтәыша уаҩны даацәырҵит Владислав Григори-иҧа Арӡынба. Уи арҵабыргуеит ақырҭуа-аҧсуа еибашьраан иааирҧшыз агәымшәара, ахшыҩ ҟәыҕара.

Ус имариамызт усҟантәи аамҭазы иҟаз аҭагылазаашьа. Уи ижәлар рҿаҧхьа, иҧсадгьыл азы идыз аҭакҧхықәра ҳаракын, иара илиршеит идыз иуалҧшьа анагӡара. Еилыкка иаҳбарҭахеит зыӡбара уадаҩыз аусқәа, лҵшәа бзиала дазнеины аҭыҧ ақәҵара шилшоз. Ижәлар гәакьа дрызгәдуа лассы-лассы иҳәалон: «Сара сгәанала, адунеи аҿы жәларык рыҧшаара уадаҩзар ҟалап, аҧсуаа реиҧш ажәлари аҧсадгьыли рлахьынҵа иазхәыцуа,

Анжела Хведелиӡе,
афилолгиатә факультет
«аҧсуа бызшәеи алитературеи»
азанааҭ, 3-тәи акурс астудент

Дынцәоуп ҳара ҳзы

Амилаҭтә фырхаҵа

Аҧсны еиуеиҧшым аҭоурыхтә етаҧқәа ирхысыз ҳәынҭқарроуп. Аҧсуа жәлар аҟазаареи-аҟамзаареи изнықымкәа иштагылахьазгьы, иахьа адунеи аҿы иазхаҵоу аҳәынҭқаррақәа рхыҧхьаӡараҿы иҟоуп.

Адунеи аҟны ауаҩытәыҩсатә фактор аныррада акгьы зыҟалом: ахаҭара ҕәҕәа, анапхгаҩы, ажәлари аҳәынҭқарреи рлахьынҵа шьаҭанкыла анырра аиҭоит. Аҧсуаа ҳҟны иаҳхысыз ашәышықәсақәа рзы ирацәаҩын аҧхьагылаҩцәа: аҳцәа, аҳәынҭқарра анапхгаҩцәа. Аха, Аҧсны аҭоурых ианылеит аҧызацәа, зыжәлар рзы еиҕьыз иашьҭаз. Ус еиҧш иҟаз анапхгаҩцәа егьа зқьышықәса царгьы ирацәаҩхом. Апсуаа ҳҟны уи Аҧсҳа Леон, Қьалашьбеи Чачба, Нестор Лакоба, Владислав Арӡынба. Арҭ ирыдҳәалоуп аихьӡара дуқәа.

Дара, ҳәарада, Анцәа иҟынтә ахшыҩ ҕәҕәагьы, агәаҕьрагьы змаз ракәын. Рымч -рылша зегьы зызкыз рыжәлари рҳәынҭқарреи рмышхәабзазара акәын. ХХ ашәышықәса анҵәамҭазы апсуа жәлар арыцхара ду ҳақәшәеит, ақырҭуа фашист данҳақәла, Анцәа игәаҧхарала ианаамҭаз здырра ҵаулаз, аҵеи гәымшәа, зполитикатә ҩаӡара ҳаракыз аҧхьагыла даиуит Аҧсны - Владислав Григори-иҧа Арӡынба. Зегьы хымҧада иаадыруеит, ажәлар рҧыза агрессор иҿагылараҟны, апсуа жәлар Ахьыҧшымра роуразы, аҧсуа ҳәынҭқарра аҧсҭазаараҿы имҩаҧигоз аусқәа. Ажәлар ҟалашьа змам ҳәа ирҧхьаӡоз аус дуқәа рызбашьа дақәшәон. Иара игәымшәара иабзоураны ауп Аҧсны жәлар акыр иззыҧшыз ахақәиҭреи ахьыҧшымреи злароуз. Ицәырҵра аҧсуа уаажәларратә политикатә ҧсҭазаараҿы аҭышәынтәалара аанагеит.

Машәыршақә акәӡам уи ихьӡ еснагь ҳажәлар риааиреи, рымчи, рхақәиҭреи изрыдҳәалоу. Жәлар рхақәиҭра дасимволуп уи. Даашьтын иара хыхьынтә ижәлар иаҳа данырҭахыз. Гәык-ҧсыкала, доуҳала зыжәлари зыҧсадгьыли бзиа изымбо илшомызт уи дызныс амҩа аныларагьы, анысрагьы. Владислав Арӡынба аҧсуа жәлар рмилаҭтә фырхаҵа дуны дыҟан, дыҟоуп, даанхоит наунагӡа.

Иара иеиҧш иҟаза аҧхьагыла ҕәҕәа Аҧсны дамамызтгьы, аҳҭысқәа зынӡа даҽакала иҿиар алшон, ҳара аҧсуа жәлар ҳлахьынҵагьы зеиҧшрахашаз азхәыцрагьы уадаҩуп. Зқьышықәса рахьтә убас аӡәы диуазар акәхап. Иара диит, Анцәа далихит, ихаҭагьы дынцәоуп ҳара ҳзы.

Доҕәыз Асҭанда
афилолгиатә факультет
«аҧсуа бызшәеи алитературеи»
азанааҭ, 3 акурс астудент

Жәларык рыхәрыбҕьыц

Ҧхьаҟа ацаразы

Шықәсқәак раҧхьа Владислав Арӡынба игәалашәарақәа зну ашәҟәы «Моя жизнь» аҿы срыҧхьеит иара иажәақәа: «Усҟан смаҷын, аҽы акәадыр нақәҵа сынҽыжәлеит, маҷк исырҩырц сҭахын.

Саныхынҳәуаз игәасҭеит аҽырыҩра ахьхацсыркыз аҭыҧ аҿы аҭел еизаданы ибжьданы ишыҟаз. Уи сахҟьашазҭгьы сыцҟьа-шәҟьа сцон, аха кьысрак сымамкәа сынхеит, сызлакамҳаз сыздырам». Арҭ ацәаҳәақәа санрыҧхьа, ииашаҭцәҟьаны, Владислав Арӡынба акаҳареи ашьацәхнысларей издырамызт иҧсҭазаара иалагӡаны, ҧхьаҟа ацара акәын иара цәаҩа хадас имаз ҳәа ахәыцрақәа сызцәырҵит.

Владислав Арӡынба иҳәалон: «Ҳҵеицәа шҭахоз дырны аҧсра иазнеиуан, аха шаҟа иуадаҩзи урҭ ранацәа рыблақәа рхыҧшылара». Шәазхәыц, шаҟантә абри аҩыза ахгара иқәшәахьаз иара! Иҭахоз зегьы дрыцҭахон аха иҧшааун амчи-алшеи ҧхьаҟа ацаразы.

Владислав избахә рҳәон, ирҳәоит, ирҳәалоит ҳаҧхьаҟагьы. Сара сзы уи ҳҭоурых ацәқәырҧақәа иргәылсыз, зыуаҩра ҳаракыз, зыжәлар рлахьынҵа злахьынҵаз уаҩын. Схы-сгәаҿы иааиуеит шаҟа иҳаракны ирыдыркыло ешыраа Владислав, Ешыра дахьалҵыз. Сара уи бзиаӡаны еилыскааауеит, избанзар сқыҭа Цьгьарда далҵит Аҧсны аҩбатәи ахада Сергеи Уасил-иҧа Багаҧшь. Асеиҧш иҟоу аҳаҭаракәа рыхьӡ-рыҧша ҳара еиҭагыло абиҧара ҿа бираҟҵас ишьҭыхны ҧхьаҟа иаҳгалароуп.

Мадина Амҷҧҳа,
афилологиатә факультет
ажурналистика аҟәша
4-тәи акурс астудент

Ҧшьышықәса ракәын исхыҵуаз

Згәалашәара наунагӡоу

Владислав Григори-иҧа Арӡынба ихьӡ ансаҳауа иаразнак сыбла дыхгылоит ауаҩреи, ақьиареи, зыҧсадгьыли зыжәлари бзиа избоз ауаҩы.

Иҧсҭазаара даналҵуаз сара ҧшьышықәса ракәын исхыҵуаз. Иҟалаз аҳҭыс ажәлар ргәы шыднархыз атәы цқьа исзеилкаауамызт. Аха, ашықәсқәа маҷк ианца, саргьы исызҳаит, ашкол ахь раҧхьатәи сшьаҿақәа ҟасҵеит. Раҧхьа избахә ахьсаҳаз сыҩнаҭаҿоуп, нас ашкол аҿы. Уаҟа иҟаӡамызт аамҭак ихьӡ арҵаҩцәа ианаҳзеиҭарымҳәоз. Имшира арыцхә азгәаҳҭон. Иара убас, идунеи аниҧсах ашьҭахьгьы уи арыцхә азгәаҳҭон, ашкол зуаз арҵаҩцәеи, ашколхәыҷқәеи алахьеиқәҵаратә цәаҳәа ҟаҵаны даҳгәалаҳаршәон.

Владислав Арӡынба изку акадрқәа санрыхәаҧшуа, сылахь еиқәнаҵоит, убасҟан исызцәырҵуеит ахәыцрақәа. Иахьа иҧсы ҭаны ижәлар дрылагылазҭгьы иҟаиҵашаз аусқәа даара ишырацәахоз ҳәа агәра згоит.

Уажәы иҧсы ҭаны дҳалагылазаргьы, иара иидеиақәа рыҧсы ҭоуп. Ҳара, изыҳауа аҿар уи ҿырҧшыгас дҳамоуп, игәалашәара наунагӡа иҳацзаауеит. Сара сзы Владислав Григори-иҧа Арӡынба дыҟан, дагыыҟазаауеит наӡаӡа.

Влада Ҧлиа,
афилологиатә факультет
«аҧсуа бызшәеи алитературеи»
азанааҭ 3-тәи акурс атудент

Зажәа аӡыхь еиҧш ицқьаз

Сазыгәдууп ихьӡ

Дарбанзаалак аҧсҭазаараҿы димоуп зажәа акырӡа аҵанакуа ауаҩы, сара сзы уи саб иоуп – зеижә шықәса анихыҵуаз зыҧсадгьыл ахьчара ицаз Даур Ферзба.

Саныхәыҷыз инаркны, иахьынӡасгәалашәо, есымша Владислав ихьӡ агәадуреи аҧхарреи аҵны саб иҟынтәи исаҳауан. Маҷк санеизҳа еилыскаауа салагеит Владислав Арӡынба аҧсуа жәлар рыҧсҭазаараҿы иааникыло аҭыҧ. Саб еиҭеиҳәақәоз рыла еилыскаауан аибашьцәа Владислав ианизхәыцуаз аиааира агәра шыргоз, иқәгәыҕны еибашьра ишцоз.

Сара еснагь исҭахын Владислав Григори-иҧа иҭоурых еиҳа инарҭбааны еилыскаар. Срыҧхьо салагеит изкыз ашәҟәқәа, аочерккәа,, срыхәаҧшуан авидеофильмқәа. Владислав Григори-иҧа убриаҟара бзиа ибон иҧсадгьыли иуааажәлари, иҧсра ашьҭахьгьы дасу ҳаҩнуҵҟа ихатә хәҭак аанижьит. Сара, Лаура Ферызҧҳа, исҳәар сылшоит иҧсы ахәҭа сара иахьсылоу сазгәдууп ҳәа.

Лаура Ферызҧҳа,
афилологиатә факультет
ажурналистика аҟәша 2-тәи
акурс астудент

Ҳажәлар ирзылыҧхаз

Цәымза лашараҵас

Сара сгәаҵаҿы цәымза лашаран сихәаҧшуеит Аҧсны раҧхьатәи ахада Владислав Арӡынба.

Уи аҩыза абзиабара иара иахь ирымоуп сықәлацәа, сеиҵбацәа, сеиҳабацәа уҳәа. Агәра згоит, анаҩстәи абиҧарақәагьы ишрымазаауа. Аҧсуа жәлар рҿахәы, рҵабырг еиҭазҳәаз, адунеи иазырҳаз, иазырдырыз, ҳтәыла ҧаимбарны иазылыҧхаз Владислав Арӡынба хаштра иқәым. Иара ҳгәалашәараҿы наӡаӡа дыҟазаауеит дҿырҧшыганы, длашарбаганы, дымҩақәҵаҩны. Сара сгәалашәараҟны инхоит, аҵара ахьысҵоз Бзыҧҭатәи абжьаратә школ №1 аҟны, Аиааира 30 шықәса ахыҵра иадҳәаланы амузеи анаадыртуаз, шаҟа ҳахӡызааны еиҿаҳкааауаз Владислав Арӡынба изкыз акәакь.

Раиана Бебиаҧҳа
афилологиатә факультет
ажурналистика аҟәша
2-тәи акурс астудент

Алиса Гәажә-ԥҳа

«Аамҭа ҳныжьны ицон цьара...»

«Сара сыҟоуп...»

Саида Делба – 60 ш.

Абаҩхатәра злаз апоет, апублицист Саида Делба диижьҭеи 60 шықәса ҵит. Саида Бадра-иԥҳа Делба диит (27.07.1965) Ткәарчал ақалақь аҟны. Аԥсны Аҵьынҵьтәылатә еибашьра (1992-1993) далахәын. Иланашьоуп (дантәха ашьҭахь) аҳәынтқарратә ҳамҭа Леон Иорден. Д. И. Гәлиа ихьӡ зху Аҳәынтқарратә премиа далауреатуп (дантәха ашьҭахь).

Ткәарчалтәи ахәбатәи абжьаратәи ашкол далгеит. 1982 ш. дҭалеит Аԥснытәи аҳәынтқарратә университет афилологиатә факультет. 1985 ш. диасит М. А. Ломоносов ихьӡ зху Москватәи аҳәынтқарратә университет ажурналистика афакультет ахь, аха 1987ш. ҩаԥхьа Аԥсныҟа дхынҳәит,лҵара иацылҵеит Аԥснытәи аҳәынтқарратә университет аҟны. Иреиҳау аҵараиурҭа далгеит 1989 шықәсазы.

Рҵаҩыс аусура далагеит Гәдоуҭа араион Дәырԥшьтәи абжьаратәи ашкол аҟны. Гәдоуҭа иҭыҵуаз агазеҭ «Аублаа» редактор хадас даман. Ари агазеҭ ианылҵон лхатә статиақәагьы.

Саида Делба раԥхьатәи лажәеинраалақәа ажурнал «Алашара» аҟны икьыԥхьын (1984, №1). 1986 ш. аҭыжьымҭа ҩаԥхьа ианылеит лажәеинраалақәа (№3), лҩымҭақәа анылон иара убас агазеҭ «Аԥснытәи ауниверситет». Данҭаха ашьҭахь лажәеинраалақәа ркьыԥхьуан ажурналқәа «Алашара», «Абаза», агазеҭқәа «Аԥсны», «Бзыԥ», «Еҵәаҵьаа», аизга «Ахаҵарашәа. Ажәеинраалақәа. Ажәабжьқәа. Астатиақәа. – Песнь мужества. Стихи. Рассказы. Статьи». (Аҟәа-Сухум, 1995). Лҩымҭақәа маҷымкәа ианылеит «Аԥсуа поэзиа антологиа. XX ашә.» (Аҟәа-Москва, 2001; 2009).

Лажәеинраалақәа жәпакы аурысшәахь еиҭагаланы икьыԥхьын еиуеиԥшым аҭыжьымҭақәа рҟны, урҭ еиҭаргеит Л. Лиубченко, Е. Чуприна, В. Занҭариа уҳәа егьырҭгьы.

Аԥсны Аҵьынҵьтәылатә еибашьра (1992-1993) ианалага иаразнак Аԥсадгьыл ахьчара дцеит. Мрагыларатәи афронт аибашьцәа дрыцны медеҳәшьак лаҳасабала дрылаҳәын еиуеиԥшым ажәыларақәа. Урҭ руак аан – Очамчыра араион Маркәыла ақыҭан ахәра ӷәӷәа лоуеит. 1992 ш. ноиабр 30 ауыха Ткәарчалтәи арратә хәышәтәырҭахь днаган, илоуз ахәра иахҟьаны декабр 1 азы лыԥсҭазаара ҿахҵәеит.

Иҭыҵхьеит лажәеинраалақәа реизгақәа: «Сыдгьыл гәакьа саныҟәны» – апоет Гунда Сақаниа аԥхьажәа зцылҵаз (еиқәдыршәеит: Алина Ачԥҳа, Гунда Сақаниаԥҳа), «Амацәыс ашьҭа» – аиқәыршәаҩ, апоет Инна Аҳашԥҳа лаԥхьажәа зцу, «Сагеит сара сыдгьыл ахьаа» – Аԥсны жәлар рышәҟәыҩҩы Алықьса Гогәуа иаԥхьажәа ацны.

«...Саида Делба ари адунеи азы дҿыцын. Уи дызлаҟаз, иаалылшоз зегьы абри адунеи азы, ауаа рзы, хыла лҩызцәа-лықәлацәа, лыжәлар, лыԥсадгьыл азы илҭахын. Уаҳагьы аҽа ԥсҭазаарак ыҟоуп ҳәа дыҟамызт.

...Даара еихьӡара духеит ҳпоезиа, ҳлитература зегьы азы Саида Делба убри лпоезиа адунеи ҿыц аҿы дзыхьӡаз, иҟалԥаз. Иара убас дызхьымӡаз, зхы лкыз, захь ҳамҩахылгаз апоезиа адунеи ҳаԥхьаҟатәи ҳпоезиа аҿиаразы, аҽырҿыцракәа рзы, ҳпоезиатә бызшәа иԥегьгьы азыҟаԥараз, аргәгәаразы...».

Алықьса ГОГӘУА

«Саида Делба лхы заԥәык дашаҳаҭны дыҟан, дыҟоуп, дҟалоит. Дыгәраган, илыҭаз амчра лышықәсқәа ирҭаӡартә, ишьҭырхыртә иласымхеит. Лыдԥа шаҟа гәыкала иналыгӡоз гәазҭаз аԥсабара амчқәа илзымгашаз аидара даԥарԥан, дырцәыблит.

Дцеит Саида, уаҩ изымгәаӷьыцыз, дыззымгәаӷьыцыз рашь-мҩаск днақәтәаны, илҳәарц илҭахыз еимгеимцарак ҳлымҳа инҭаҳәаны.

Саида ахӡыргара лҭахӡамызт, уи бзианы ирныԥшуеит лҩымҭақәа: «шәара шәзышьҭоу сара сзы иҭацәуп, ибжьыдоуп, имчыдоуп, ижәбаша жәбаӡом, ахьаа ахьыҟоу, ҳзыҟоу». Адунеи лашара ацәашьы еԥә ашәымҭа заԥәык ишҳанашьоу ҳаԥалҳәон...»

Инна АҲАШԤҲА

Саида ДЕЛБА

***

Изҭахыда уара уиаша,
Изҭахыда уа угәырҩа,
Изҭахыда уара уажәа,
Иҭынхадахаз аԥша.
Сара издыруеит ашәа иунаало,
Сара издыруеит узгәырҩо.
Сара издырхьеит уа узнаало,
Зегь рзыҳәа знык иԥсхьоу.
Изҭахыда уиаша шиашоу
Гәык иҵәыуаз, гәык иԥсыз.
Изҭахыда зегьы ирнаало
Ашәа анҵәамҭаз илаҳәыз.
Изҭахыда, изҭахыда,
Иҭынхадахаз аԥша.

Нап ахьзымнаӡо илаҳәыда,
Дарба иҵәыуо згәы цқьа ԥшаа.
Алашьцараҿ са слашәхазар,
Алашараҿгьы шәызбом.
Маӡа иҵәыуо игәы шәцәыԥсхьазар,
Уи дышҵәыуо ҳирҳаӡом.
Изҭахыда сара схьаа,
Изҭахыда са сгәырҩа,
Зегь ирнаалаз аԥша ахьаа,
Саргьы сацуп сгәырҩаха.
Алашьцараҿ са слашәхазар,
Уаҳа исҳәо шәсырҳаӡом...
Сиаша шиашоу шәзеилмыргазар,
Са сышҵәыуо шәсырбаӡом.

Апоет лдунеи аҟазшьақәа

Иҟоуп адунеи аҟны аҿырԥштәқәа маҷымкәа атрадициатә ԥышәа шьагәыҭс измоу амилаҭтә литературақәа рҿы еиуеиԥшым ахәыцшьа форма ҿыцқәеи аклассикатә стили еиваҟаланы ианҿио, ианҭибаго. Аԥсуа литератураҿгьы усеиԥш иҟоу асинтетикатә дунеидкылашьақәа хырхарҭак аҳасабала рҽалыркаауа иалагеит иҳаҩсыз ашә. 60- 70-тәи ашықәсқәа инадыркны. Уи асахьаркыратә ԥшаарақәа рымҽхаки рнырреи шьҭнамхуазар, изаҟаразаалакь иазхьысҳатәуам.

Сгәанала, убри ацәқәырԥа ҿыц аҿы ицәырҵыз, ҳлитератураҿы ҩашьара зқәым аҭыԥ ааныкылаз поет хатәроуп Саида Делԥҳа. Уи ллирикаҿы кырӡа еигәныҩуеит, ҩнытҟала, интуитивтә цәалашәарала ихеибарҭәаауеит амедитативтә лагамҭеи аемоциа-цәаныррата ԥсабарадкылашьеи. Асеиԥш иҟоу, цьара-цьара асиуурреалисттә ҟазшьа змоу лхаҿсахьақәа даҽа ԥсыуа рҿиаҩык ихәыцшьа иузадкылом. Ҳара ибзианы иаадыруеит, иагьҳадаҳкылоит Гәында Кәыҵниаԥҳаи Гәында Сақаниаԥҳаи рыԥшаарақәа рлыҵшәа ҟаимаҭ, урҭ рметафоратә бызшәа иаҵоу агәаӷьра, ражәарҿиара амч, анырра. Сара исҳәом, Саидеи арҭ зыӡбахә сымоу авторцәеи акгьы рзеилам ҳәа. Урҭ абиԥарак иатәуп, ҽеиҭакратә аамҭак иалҵит...

Иҟоуп урҭ рдоуҳатә еиқәҿыҭра ашҟа ухьазырԥшуа реминсцениациақәак, интонациақәак. Аха Саида Делԥҳа лкосмос лара лдунеидкылашьа амҽхаки аҵаулареи аныԥшуеит ҽаӡәы диламҩашьо. Уи иаазыркьаҿу ллирикатә гәҭыхаҳәаракәа рҿы хаҭала сара избоит Саида лхәыцшьа акультураҿы гәынхәҵысҭала цьара ишеигәныҩуа мрагыларатәи мраҭашәаратәи адунеихәаԥшрақәа рхылҟьа- ҿылҟьақәа. Абар уи ус шакәу лабҿаба иазырбо, азныказ абстракциатә хыԥша зыԥшнаабо рифмала, иҟәадоу, шәага-загала иҿаҳәам- ф-цәаҳәак. Урҭ рхы иақәиҭуп, реиқәҳәаларсҭеи рԥыртларсҭеи ацәаҳәа бжьараҿы цьара иҭәахуп:

Жәҩанк аԥҽыхақәа
Мшынк ихыԥсалоуп.
Исхыҵуаҵәҟьа здыруада?
Ухала ухы ушацәажәо
Акырӡа унаскьароуп,
Амҩа уахьнанаго сеидроу...

Апоет лриторикатә зҵаарақәа рҭак аҟаҵара дахыццакуам, аԥхьаҩцәа иаҳзынлыжьуеит алшара лкәаԥрацәараҿ иҟоу аподтекст иаҵоу амистицизм агәылыршәаразын... Абарҭ ф-цәаҳәак рҿы иҟоуп асахьаркыратә рефлексиа ашьҭыбжьныҩрақәа...

Апоет лхы-лгәы, лыҩныҵҟатәи лхатәы цәалашәарақәа ҭылҵаауеит, мҩахәасҭа ҿыцк азылылхуеит, иара убриалагьы илырмариоит, кырӡа исубиективтәу лдунеидкылашьа... Ҳаамҭазтәи асахьаркыратә хәыцра злалаго зегь раԥхьаӡа арҿиаҩы иара ихатәы, игәы амаӡа, иԥсы амаӡа, ԥсихологиала рҭаԥшыхәралоуп...

Зны-зынла Саида Делԥҳа ҩ-цәаҳәак рцәа ианҭалыгӡо ыҟоуп маӡашәк згәылаҵәаху, ареалра аҳәаақәа инарҭыганы амистикатә дунеихәаԥшрахь ииагоу хшыҩзцара ҵаулақәак. Апоет дацәшәом маҷк ҳзышьцылахьоу алитературатә стереотипқәа иахьрышьашәалам лара лыгәҭыха еизыркәкәаны иаазырԥшуа ацәаҳәақәа рыстиль ҷыда. Лыҩныҵҟатәи лхақәиҭреи лажәеинраалақәа рыназаазареи еиқәҿырҭуеит.

Иҵьашьахәу лыгәҭахәыцрақәа ркосмизм аныԥшуеит аԥсуа поезиатә хәыцразын акырӡа иҿыцу мифопоетикала еибарку ажәеинраала:

Абнауаҩы дшьаҳаны абна дылоуп,
Ауаҩы дшьаҳаны адгьыл дықәуп.
Сара ишьапышьҭаҿ сҽысцәахаанӡа
дымԥсыроуп,
Сара ишьапышьҭақәа снархылаанӡа
дыԥшыроуп...

Абас ихацлыркуеит змифологизм ҩашьара ақәым ари аҩымҭа хатәра, аха ажәеинраала шаҟа аҽеиҵнахуа аҟара, аҽарҵаулоит уи аҵакы, амҽхак, анырра:

Сара аҭҳ-еҵәа ххыракәак сныԥсалоуп,
Сара амш абла блыхақәа схьынҳалоуп...
Адгьыл хәыҷ сгәы иҭасцәахаанӡа сцалароуп,
Зызлан лыкәашара хтаанӡа схынҳәлароуп.

Ахыркәшаратә цәаҳәақәа рҿы иҵегь лҽаҟәылыҭхоит ареалисттә хәаԥшрақәа рҳәаа, лхәыцрақәа рхыԥша иаҳа-иаҳа аҽарӡәӡәоит, зегьы ишырҳәахьоу дышьҭрақәлан акәымкәа, лара лгәы ишлыҵанаҳәо илырҿиоит лдунеидкылашьа аҿыханҵатә цәаҳәанҵа:

Саида Делԥҳа лыстиль, гәыҩ-ҿыҩшәа акәзаргьы, исгәаланаршәоит арҩаш еиԥш еибаха-еибафара згымыз, зенергиа ҳәаак амамыз Марина Цветаева лҳәоуртәашьа. 1910 ш. азы Цветаева илыҩуеит астатиа "Волшебство в стихах Брюсова» ҳәа хьӡыс измаз. Араҟа лара иазгәалҭоит абжьааԥнытәи аԥсҭазааратә ҟыба-ӡыба инашанахартә, илакәхартә аҟынӡа асахьаркра иреиҳаӡоу гәҭакны ишылыԥхьаӡоз апоет изы. Убасшәа ауп ааибышьа змамшәа иаабо ацәырҵрақәа, асубстанциақәа реидкылашьа, апоезиатә контекст доуҳала иажьрацәараны раласашьа дшақәшәо Саида Делԥҳа. Ҳаззыԥшӡам, мацәысеимҟьараны ицәырҵуеит лтекстқәа рҿы лажәартәашьақәа, леиҿырԥшрақәа, лгәы, лхәыцшьа иастенограммоу – лметафоракәа. Гәҭыха-ҳәашьа ҿыцк аԥшаараз Саида аӡьеҩҳәа, хьаҳә-хьачарада лҽаҟәылыҭхон аклассикатә жәеинраала асхема еилаӡьа. Аканонқәа маҷк рырԥсыҽра, рывсра дацәшәомызт. Убри азоуп Саида– Саида злакәхаз, лхатә дунеи аиҿыбаашьа, аибаркышьа дзақәшәаз. Уи лшәага-загақәа зымаҵ руаз лара лгәамчи линтуициеи, лыгәҭыхеи ракәын. Лыхшыҩҵаккәа заа, идырны ирзыԥҵәаз асхема иашьашәаламызт. Уи зегьы ҟазҵо апоет иҩныҵҟа изҭоу агәаӡь, ахақәиҭра, дзыӡрыжәхьоу агәрагара, аҵабырг цьбара роуп. Ҽакала – ҟалашьа амамызт.

Аибашьра адрама иарҵысыз лҩымҭақәа рҿы Саида Делԥҳа дцәырҵуеит еиҳагьы дӡьеҩны, ахақәиҭреи аиааиреи зеиԥш ажәала акәымкәа, хьааны, иара убри аамҭа иақәҿызҭуа фырхаҵаратә уасиаҭҳәараны лхы-лгәы иҭлыжьуеит... Хақәиҭроуп қәыԥсычҳараны, гәыӡра лашаны апоет лгәаҵа иҭыҩуа... Аха, урҭ зегь ирееиҳауп, игениалтәу афилософиатә коррелиациақәа рыла еибарку, жәларык рхы иалазырԥшуа, рыхдырра зырҿыхо ажәеинраала "Аибашьра ашьҭахь..."

Аибашьра ашьҭахь
Акгьы зхарамыз амра
Ахәы инавҵалан аҽаԥсахуан,
Адәы -ишьыз ирыцшьын,
Сара сшьызу, сшьымзу сзымдырууа,
Ишьыз срыцын.
Аибашьра ашьҭахь
Сан илеиԥшыз аӡәы
Сыхьӡ ҳәаны дҵәыуон.
Иагьаншамыз, иагьаныхәламыз,
Акгьы зхарамыз
Амра аҽеабылуан.
Ашәахәа аӡәы дықәын,
Амрахь ашәахәа сықәын.

Абасала, ҳажәлар ирхыргаз аибашьра хьанҭа афилософиатә хсаала ҳадылгалоит Саида Делԥҳа лажәеинраалаҿы. Уи ари атема иазку даҽа знеишьак, даҽа интерпретациак иеиԥшым. Насгьы алирикатә рҿиамҭа ҩуп зхы иақәиҭу аформала, апоет дрышьҭам арифмақәа, ахырҭәага икылху аритмқәа, лара лзын араҟа ихадароуп – аибашьра хаҭала лара ишылбо ааргьшра, насгьы уи декорациала акәымкәа, ишыҟаҵәҟьоу, иара иацу атрагизм ацәыргара.

Адгьыл аҭа сықәлан сныҟәоит,
Адгьыл аҭцоуп сызҭанхо...

Абас иҟоуп апоет лыҩ-цәаҳәак... Араҟа хаҭала сара сгәы азҩоит "двоемирие" ҳәа изышьҭоу адунеидкылашьа, иреалтәу аԥсабареи ихыҭҳәааеу аԥсабареи апоет ирзылыԥшаауеит лхатәы сахьаркыратә модель.

Ишаабо еиԥш, Саида Делԥҳа такәы илырҿыцит, ихалырҭәааит Алықьса Гогәуа, Анатоли Аҵьынҵьал, Геннади Аламиа уҳәа аԥсуа шәҟәыҩҩцәа дукәа рҩымҭақәак рҿы ҳзызхьадырԥшыз аԥарда анаҩсантәи аԥсҭазаара, ахынҭа-ҩынҭа иаҵоу аԥсихологиатә ниуансқәа.

Саида Делԥҳа лхы ақәылҵеит Лыԥсадгьыл, уи ахақәиҭра, лбаҩхатәра зырцәқәырԥӡоз лара лхатә хақәиҭра, лыԥсы ахҭнылҵеит аныхеиԥш дзашьапкуаз лҵабырг. Уи лабҿаба иаҳлырбеит лажәеинраалақәа ргәы аҭҳараҳәа еизырсуаз аимпульсқәа виртуалтә цәалашәара мацараны ишыҟамыз.

Ианаҭахха, ахыцаҳәцаҳә хьаас имкыкәа, лҩызцәа-аибашьцәа рыԥсеиқәырхара иазылкит амилаҭтә дунеихәаԥшра мрашәахәаны иагәылыԥхоз, еихсыӡьра зқәымыз лыԥсҭазаара, Ҳазшаз илаҭәеишьаз абаҩхатәра ду!

Владимир Занҭариа,
академик, Аԥсны ашәҟәыҩҩцәа Рассоциациа ахантәаҩы

Афырхаҵа имҩа ҩашьом

Аҭоурых амырӡразы

Аԥшалас амҵәыжәҩақәа иргәыҵак иргошәа иқәԥраа ицоит аамҭа. Есааира ԥхьаҟа ицо ажәлар рҭоурых ҭбаахоит, еизҳауеит уи шьақәзыргыло аҳҭысқәа. Нҵәара зқәым, нкылашьа змам аамҭа егьа иныкәҳа ицаргьы, ес-ииуа абиԥарақәа имырӡкәа аҭоурых иазынрыжьша акәны иаанхоит ҳтәыла ашәарҭара ианҭагылаз, аҕа хәымга хацәнамырха иҿагылаз аибашьцәа рыхьызқәа.

Ҳара иахьатәи аамҭазы ажәа «аибашьра» анҳаҳауа, хьаалеи гәырҩалеи иҭәыз ашықәсқәа ҳрызнархәыцуеит, ари ажәа шәарҭара дуны ҳабла иаахгылоит, убри аан ҳхаҽы иаагоит шаҟа игәымшәақәаз зхы-зыԥсы иамеигӡакәа, ахымҩасқәа ирҿагыланы аиааира иазықәԥоз афырхацәа. Урҭ ргәымшәареи ргәаҵа иҭымҵуа иҭаз рыԥсадгьыл абзиабареи хаштра рықәым, рыхьызқәагьы наӡаӡа абиԥарақәа еимырдалоит.

Аԥсны Аҵьынҵьтәылатә еибашьра аҭоурых ҳаналацәажәо уи злашьақәгылаз гәыӷралеи лаӷырӡылеи иҭәыз ажәыларақәа роуп раԥхьаӡа инаргыланы ҳзызхьаԥшуа. Урҭ ажәыларақәа рхыԥхьаӡараҿы иҟан аиааира аагараҿы, аҭыԥ ӷәӷәа аанызкылаз иаульҭәи ажәылара. Еиҵагыло аҿар ҳзы акырӡа ихадоуп арҭ ажәыларақәа ирыдҳәалаз аҭоурыхқәа рмырӡра.

Аҭоурых адаҟьақәа реиқәырхара напы асыркит саргьы. Ицәажәара саҳандаз аибашьра аилашыра иалсыз, аҕа хәымга ихымҩас аиааира зылшаз ауаҩы ҳәа ахәыцрақәа сыман. Абар, сидтәалоуп 33 шықәса раԥхьа зқәыԥшра иацыз агәырӷьареи ахаареи ргьама гәыблыла абара аҭыԥан, абҵьар акра зқәашьхаз аибашьҩы. Шаҟа ицәыхьанҭоузеи уажәы урҭ аҳҭыс гәыҭшьаагақәа ҩаԥхьа ргәаларшәара.

Егьа уҳәаргьы, аамҭа ахәрақәа зегьы азырӷьом, избанзар аибашьра иннажьуа ахәра зынӡа иҵаулоуп, ауаҩы игәаҭҕа ҿызкаауа акәны иҟоуп. Сидтәалоуп зыԥсадгьыл аиқәырхаразы зхы иамеигӡоз ауаҩы. Сырзызырҩуеит иажәақәа... «Са сеибашьит ҳәа иахыҽхәаны аҳәара ԥхашьароуп, избанзар дарбанызаалак иԥсадгьыл гәакьаз ауп аҕа диҿагыланы дзеибашьуаз, уи досу уалԥшьаны идын ҳәа азысыԥхьаӡоит» – ҳәа ицәажәара хациркит Аҵьынҵьтәылатә еибашьра аветеран, агәыԥ «Каҭран» алахәыла, ақыҭа Тамшь, Ануаа рхәы инхо – Ануа Роман Григори-иԥа.

Аибашьра иԥнашәаз афырхаҵа иажәақәа схы-сгәаҿы имнеирц залшомызт, дара ирныԥшуеит аҵабырг ахаҭа. Гәалашәара жәпакы ицәырыргоз аибашьҩы ихәыцрақәа ирыциҵон, сара аҭоурых идырым адаҟьақәа сзаатуазшәа сгәы иабон... «Аибашьра иалагылаз аибашьцәа рхыԥхьаӡараҿы даараӡа ирацәаҩын иқәыԥшқәаз, урҭ рқәыԥшра шықәсқәа ирзымхәыцкәа рыԥсадгьыл аԥеиԥш акәын гәыӷырҭас ирымаз» – ицәажәара иациҵон Роман Григори-иԥа.

Азхәыцра цәгьоуп закәытә гәаҟроу ирхыргаз макьана иқәыԥшӡақәаз, аԥсҭазаара агьама зымбацыз, зҩызцәа звыршьауаз арԥарцәа. Ҳәара аҭахума, аԥсҭазаара рхы- ргәы ахшәон, аха иҭахаз ршьоуразы, рыԥсадгьыл аԥеиԥш азы ирылымшозгьы рылдыршон.

Роман Григори-иԥа ицәажәара маҷк саназыӡырҩы ашьҭахь, ари аибашьҩы инысымҩа акырӡа ишыбҭааз анысныр, исҭаххеит еиҳа сгәы иҭыхоз азҵаарақәа исҭарц.

–Аибашьра алагаанӡатәи ашықәсқәа маҷк иадамхаргьы шәрылацәажәарц сҭахын, ишԥанхеи урҭ шәгәалашәараҿы?

—Асовет Еидгыла анеилаҳа, аԥсуаа рхатә гвардиа аԥҵара напы адыркит. Агвардиа иалаз Аслан Занҭариа, Заза Занҭариа, Цыц Чагәаа уҳәа ҳаҩны иаалон. Урҭ аԥсуа форма рышәҵаны иаҳбоз даараӡа ҳгәы шьҭыҵуан, ҳгәы еизҳауан. Сара саб даара дпатриот иашан, аибашьраан хабарда дыбжьаӡит, иԥсыбаҩгьы ҳмоуӡеит. Агвардиа иалаз, Аслан Занҭариа аԥхьа днаргыланы, саб иацәажәарц ҳаҩныҟа лассы-лассы ианааyаз сара рабҵьар сдырклон, уи даараӡа сгәы иахәон.

Урҭ ҳаҩныҟа иахьымҩахыҵуаз азы акәхап, саргьы арра ацара агәаҳәара дуӡӡа соуит, убри инамаданы ашкол салгара аамҭа хәымыз раҟара шагыз арра сцеит. Усҟан арра ицарц зҭахыз гәахәарыла ирыдыркылон, саргьы авоенкомат аҿы саннеи, ашкол салгахьазшәа анрасҳәа, срыдыркылеит. Аҩны сани саби адырра анрысҭа, сан даараӡа илгәамԥхеит илаҳаз, лыгәгьы лнархьит, аха саб «биҟәаҵ, уажәшьҭа иуам» ҳәа, сан дналацәажәеит.

Арра сшыҟаз ар рформа сышәҵаны ашкол ахь сааны сԥышәарақәагьы сҭиит, сышкол хсыркәшеит. Усҟантәи аамҭазы Аслан Занҭариа игәыԥ Бабышьра игылан. Иара хаҭала саб иеиҳәеит уԥа агвардиахь дызгарц сҭахуп ҳәа, ирраmаҵзурагьы дахыслоит, агвардиа аҿгьы дыҟазаалоит ҳәа. Аслан Занҭариа игвардиахь сцеит, иахьеиԥш исгәалашәоит усҟан уи 28-ҩык алахәын, иҟан исеиҳабацәаз, иқәыԥшқәаз ракәзар 10-ҩык раҟара ҳаҟан. Иара агвардиа раԥхьаӡа ахьӡ амаӡамызт, «Аԥсуа гвардиа» ҳәа акәын ишашьҭаз.

Агвардиа ахьыҩназ ахыбра амшын ахықә аҿы акәын иахьгылаз. Ҽнак шьоукы аԥсыӡ ркырц алаӷәым анԥырҗәа, аԥсыӡ «акаҭран» аҿашәеит. Уи аԥхьа ари аԥсыӡ зымбацыз ианаҳба, цьашьахәыс иҟаҵаны зегьы ҳшахәаԥшуаз Аслан «шәызҿуи» ҳәа дааҳадгылеит. Иаргьы ари аԥсыӡ аниба иҵьеишьеит, инапы ианҵаны ишикыз акәымкәа: «Иахьарнахыс ҳагвардиа «Каҭран» ахьызӡааит» ҳәа ҿааиҭит. Убри ауп «Каҭран» зхылҿиааз.

Аибашьра ианалага, ақырҭцәа ҳакәшеит, аԥшаҳәала Аҟәаҟа ҳандәықәла ҳаихсра иалагеит, шьҭахьҟа ҳхынҳәыр акәхеит. Ашьыжьымҭан аҕа иҿагылара аарԥшра ҳалагеит, иҳакәшан иҟаз ақырҭцәа хәылбыҽханӡа ржәылара наҳкылон. Уа иршьыз, ирхәыз ҟалеит, насгьы ҳара иаҳшьыз аҕацәагьы ыҟан, аха ԥхьаҟа ицатәын, ҳтәыла аԥеиԥш хьчатәын. Ақырҭцәа ҳаихсуа ишҳашьҭазгьы, имаҷымкәа абҵьар ҳшаҵазгьы, хаҭала са сҭәы уҳәозар х-бҵьарк срыҵан, абас ҳамч-ҳалша еизганы раԥхьа аҳаирбаӷәазаҟынӡа ҳнаӡеит, нас ҳаасҟьеит Кәыдрынӡа. Кәыдры арсра даараӡа иуадаҩыз ԥышәараны иҳаԥгылеит, аха аӡы ҳарымсыр ада ԥсыхәа ҳамаӡамызт. Кәыдры хыцьара аҽеиҩнашоит, уи аӡы иааины алсра оумашәа ицәгьоуп. Иҳахәаз иакәны дҟалеит агвардиа иалаз Аԥшыцба Ҭулиа, иара Аӡҩыбжьатәын, дыԥсызқәын, аӡы уахьырсша аҭыԥқәа идыруан, иаҳирбеит, арахь аҕа акырӡа даҳзааигәахон, аӡы арсра ҳҽазаҳкит. Сара аӡы санҭала агранаторшәга скын, уи аснариад ахан, аҳқәа зҭаз ашәырагьы хаз сыбӷа икыдын, аснаипер, автомат уҳәа урҭгьы срыҵан. Аӡы зынӡагьы идуумызт, аха аҳаҳәқәа аҭан, иуҵҟьар аӡы уахәланагалон. Пыҭк снеихьан акәымкәа, сықәҟьан салаҳаит, аӡиас хыхь сханагалан, сышьҭыхны сгара иалагеит, уа ихыжьлаз ҵла дук амахә скит сызнапыкала, егьи снапала абҵьарқәа скын, исышьҭалаз арԥыс «иуку кажь» ҳәа сызҿиҭуан, аха иоусышьҭуамызт, арахь аӡы сыхәлаҵәеит, ашьҭахь исышьҭаз данааскьа абҵьарқәа руак искыз иара иахь инасышьҭит, убри кны аарлаҳәа сҭыгара илшеит.

Уи аҽны Кәыдры гәымбылцьбара быжьҩык рыԥсҭазаарақәа ҿахнаҵәеит, руаӡәк аӡы иагоз, ихьӡаз сицхраап ҳәа даналага, уи дшикыз иаргьы аӡы дахәланагалеит, урҭ аҩыцьа шеимаз иагеит. Мызки бжаки раҟара бжьысхьан еиԥш, аӡы иагаз рыԥсыбаҩ алыргеит, аӡәы иԥсыбаҩ анырыԥшаа ԥшьымыз рышьҭахь ауп.

Ҳара аӡы ҳанырс Аӡҩыбжьа ҩнаҭак аҿы ҳҽыԥхьаҳкит. Архәҭаҿы ҳаныҟаз ҳхәы аазгоз арԥыс машьынала дшааyаз иеихсны дыршьит, Аслан Занҭариа уи аниарҳәа Гәдоуҭаҟа дцеит. Нас Аслан данаа уахынланы архәҭаҟынтәи ҳабҵьар алыргеит. Уи ашьҭахь ҳара ҳҽырҩашьаны, амаҭәажәқәа ҳашәҵаны, Аӡҩыбжьантәи Аҭаранӡа ҳнаӡеит, уи ауха Ануаа рхәы ҳааит. Ҳахьааиз ҳаӷеимшхара, аҩнқәа цҟьашәҟьаны, ԥсы зхоу аӡәы дубомызт. Сыҩны санааи зегьы еилажьын, аха саб дыҟан, абас аҩны саанагеит.

Нас, лаӷырӡи гәаҟреи згымыз аибашьра еиҳагьы амҽхак арҭбааyа иалагеит. Абҵьар амаҷра даара иаҳԥырхаган, аха ҳаангылозма, акислородтә балонқәа алаӷәым рҭаҵаны автобусгьы ԥаҳжәеит зны. Иаҳхаҳгаз ауадаҩрақәа жәпакы ыҟоуп, сара ахәрақәа рацәаны исоуит, аха ҳаԥсадгьыл аԥеиԥш ҳнапы ианын, уи азы аҭоуба ҳуан. Исоуз ахәрақәа сгәабзиара дыруашәшәыреит, иахьагьы сыԥсҭазаара хәшәыла еибаркуп сҳәар сылшоит.

–Аибашьра иалагӡаны шәара шәзы зегь реиҳа ихьанҭаз ажәылара иарбану?

- Ҳәара аҭахума, раԥхьаӡатәи ажәылара даараӡа ихьанҭан. Ауаҩы ишьра ари ҳаӷеимшхара –ицәгьоуп, ахаан аӡәы дзымшьыц арԥыс аибашьраҿы аҕа ихымҩас даҿагылароуп, уи даиааироуп, иара ихымҭа аҕа дҭанархароуп. Мрагыларатәи афронт аҿы даараӡа ицәгьаз жәыларақәан Ануаархәытәии Лабратәии. Усҟан мрагылара еибашьуаз зегьы рҟынтә 85% инарзынаԥшуа иҭахеит. Ақырҭцәа Тамшь «Долина смерти» ҳәа ахьӡырҵеит, ара еибашьуаз аҕа иҿаԥхьа хьаҭрак ааҳарԥшуамызт. Тамшь агараан ажәылара ҩ-сааҭк инарзынаԥшуа ицон. Убри аҩ-сааҭк ирылагӡаны инарзынаԥшуа аҕацәа рацәаҩны иҭархан. Абарҭ зегьы дара авидео ала иҭырхуан, ақырҭцәа ахьышьҭаз рхы-рҿқәа ҵәахны «аԥсуаа асепаратистцәа шынҳарҭцәаз жәбома» ҳәа ирышьҭуан. Лабра иҭәаз Қарҭаа рбаталион «Аваз» 800-ҩык аибашьцәа рыла ишьақәгылан, урҭ рахьтә 35-ҩык роуп иалҵыз, егьырҭ зегьы ҭархан. Ақырҭцәа рыԥсыбаҩқәа вертолиотла еизганы Кәыдры аиҩхаа иҭарыжьуан, урҭ иахьа уажәраанӡагьы хабарда ибжьаӡыз ҳәа иԥхьаӡоуп.

Сара аибашьраан асы анлеиуаз 32 сантиметр иҟаз, атанк ахԥҽыха сыхәда иалалеит, уи иахҟьаны сыԥсы сылышәшәан ҩымш асы сылажьын, сара инасҷыданы, даҽа хҩык исыцызгьы ахәрақәа ироуз ирыхҟьаны уаҟа ишьҭан, аԥшьымш раан ауп Ткәарчал ахәышәтәырҭахь ҳаннарга.

— Шәеибашьратә гәыԥ аҟынтәи иахьа шаҟаҩы рыԥсы ҭоузеи?

— Есааира урҭ рхыԥхьаӡара маҷхоит. Еиҭасҳәарц сылшоит еиҭа даҽа хҭыск, ауаҩы илахьынҵа дахьнанаго оумашәа изныԥшуа. Амашьына «Урал» ала ҳгәыԥ алахәылацәеи ҳареи ҳашцоз, ҳа ҳтәқәа ракәыз цьаҳшьан ақырҭцәа ҳаргәылалеит, азасада ҳақәшәеит, убысҟан 19-ҩык ҳахьыҟаз хҩык ҳауп инхаз. Сашьа Беслан уи аҽны 17 хы иқәшәеит, аха Анцәа ибзоурала деиқәхеит, иара ус ӷәӷәала дышхәызгьы шьапыла дцон. Аҕа иҿагылара ҳалшеит. Усҟан ҳа ҳтәқәа рахьтә зыԥсы ҭаны инхазгьы сара сыда зегь хәын.

Убра ҳшыҟаз, саныԥшы сашьа Бесик аарлаҳәа даауеит, ишьаз акьырзатә магәқәа шьала иҭәын, ишьаҿа еихигацыԥхьаӡа ашьа иара иҿаҭәон, ԥшьаала дхартәан имагәқәа ишьаххит ирҭаз ашьа каҳҭәеит, иара аарла ибжьы ааҭиган «смагәқәа шәмыршәын, нас исышьасҵои» - иҳәеит, имагәқәа адаҷ ала иҿаҳәаны ихәда иххшьит. Тамшь еибашьуаз «Тамшьтәи агәыԥ» ҳахьӡын, ҳшан «Ашьоуцәа» ҳәа, уи ҳара ҳауп иахьӡызҵаз. Аибашьраан афатә ҟазҵозгьы рцьабаа ыҟоуп, аҭабиа зжуазгьы, амедицинатә цхыраара ҟазҵоз уҳәа рылша рацәоуп. Аибашьра ианалагаҵәҟьа ҳхәы ҟазҵодаз, исгәалашәоит аԥхьа ҩымчыбжьа амандарин, ахәырма, аҳаша-ҵәаша уҳәа ҳҿы инҭаҳаршәуан. Ҳхәы ҟазҵоз ракәзар ирылахысуан, афатә ахьыҟарҵоз азааигәара аҭабиақәа жны иҟан, рылахысра ианалагоз аҭабиа иҭалон, ҳәара аҭахума, араҟагьы агәымшәара ду аҭахын.

Аибашьра аԥсуа ҩнаҭақәа ирыҩналеит ҳаԥсадгьыли ҳаԥсшәеи ықәнагарц хықәкыс иаманы, аха уи нагӡашьа змамыз усын, абар ҳбираҟ лашаӡа, ԥшӡала шьардаамҭа ҳтәыла иахашәыршәырлааит. Еиҵагыло аҿар шәнапы злашәкуа зегьы рҿы аманшәалара шәыцыз, шәыԥсадгьыл ԥхьаҟа агаразы шәшьаҿақәа ирыцышәҵала, Анцәа аибашьра шәимырбааит»,- ҳәа иажәа хиркәшеит сзыҿцәажәоз афырхаҵа.

Аамҭа кьаҿк иалагӡаны исаҳаз урҭ амш хьанҭақәа рҭоурых еиҳа иҵауланы аилкаара сылдыршеит. Схәыцрақәа нҵәара рықәмызт... Шаҟа ишәарҭоузеи идырны аԥсра азцара, шаҟа ицәгьоузеи аҩыза ицәызра, шаҟа игәыҭшьаагоузеи ан лылаӷырӡ анкаҭәо, шаҟа акраҵанакуазеи шә-цәқәырԥак иргәылсыз аибашьҩы иҿцәажәара...

Николь Ҳаҵьымԥҳа,
ААУ афилологиатә факультет ажурналистика аҟәша актәи акурс астудент

Аҭоурыхтә хыбрақәа реиқәырхаразы

Аԥшьгамҭа бзиа

Хара имгакәа апроект «Аҟәатәи амодерн» аҳәаақәа ирҭагӡаны ақалақь аҿы игылоу амодерн аамҭа (аепоха) иаҵанакуа 19 ҩны рҿаԥшыларатә ганқәа рҿы аԥсышәала, урысшәала, англыз бызшәала иҩу, иара убас ахыбра аҭоурых азы еиҳа инарҭбааy аинформациа узҭо аудиогид ахь уназго QR-кодқәа рыла еиқәыршәоу аинформациатә ҭызҩырақәа шьақәдыргылоит, – адырра ҟанаҵоит ателеграм-канал «Окно».

Афонд «Амшра» адгыларала ҩышықәса инеиԥынкыланы зынагӡара мҩаԥысуаз апроект «Аҟәатәи амодерн» («Сухумский модерн») ақалақь архитектуратә ҭынха аилкааразы акыр зҵазкуа етапны иҟалеит. Уи аԥшьгаҩцәа, архитекторцәа Сабина Агрба, Лана Чхьынҵьериа, адизаинер Арина Ҷкадуа рыкәша-мыкәша еидыркылеит асахьаҭыхыҩцәа, амузыкантцәа, аҭҵааҩцәа иҿыцу рабиԥара ахаҭарнакцәа. Апроект аҳәаақәа ирҭагӡаны имҩаԥган амодерни аҭоурыхтә ҵакыра аиқәырхареи ирызку алекциақәа, ацәыргақәҵақәа, аҟаза-классқәа, аквестқәа.

Афонд «Амшра» адиректорцәа руаӡәк Елона Тураапҳа аинформациатә ҭызҩырақәа рышьақәыргылараzы аԥшьгара шцәырҵыз атәы дахцәажәеит:

«Ҳара насыԥ ҳаман иҵьоушьаша аԥшӡара – ԥсабарала еиԥш, архитектуратә ԥшӡара ҳагәҭылакны анхара. Аха ас еиԥш аԥшӡара аҿы анхара – уи ухаҭа узы еиԥш, еиҵагылараны иҟоу абиԥарақәа рзгьы ахьчара ҭакԥхықәраны иудлоит. Рыцҳарас иҟалаз, ари ахшыҩҭак анырзеилымкаауагьы ыҟоуп, уи аҩызагьы уԥылоит. Убри азоуп апроект «Аҟәатәи амодерн» аҵак ду аманы иҟоуп ҳәа зазгәаҳҭо. Уи абар шьҭа шықәсқәак инеиԥынкыланы акыр аҵьабаа адбаланы анагӡарала, ақалақьуаа реиԥш, атәыла анапхгара ахаҭарнакцәеи иҳамоу аҭынхазы адырра рызнагара ҳаҿуп. Уи иаҳгәаланаршәоит шаҟа иуашәшәыроу ари аҭынха, шаҟа аиҷаҳара аҭахны иҟоу, уи аҩыза ашанс уаҳа ишаҳмоуа атәы».

Елона Тураа ҷыдала иҭабуп лҳәеит апроект авторцәа Лана Чхьынҵьериаԥҳаи Сабина Агрԥҳаи иарбоу аус гәыкала иахьазнеиз, ирбаз аҵьабаа азы. Ҷыдала лара дылгәалалыршәеит «наунагӡа ари апроект ԥсыс иахазааyа» изаамҭамкәа зыԥсҭазаара иалҵыз Таиа Гьаргь-иԥҳа Алания.

Апроект анагӡара алыршахеит афонд «Амшра» иҟанаҵаз адгылара иабзоураны. Афонд «Амшра» – акыр шықәса инеиԥынкыланы афонд аԥҵаҩы Беслан Родион-иԥа Агрба ибзоурала иааиԥмырҟьаӡакәа асоциалтә аԥшьгаракәа адгылара азҭо уаҳа здаҟам аԥсуа фонд ауп.

«Раԥхьаӡа Аԥсны ихацыркхо ари апроект Аҟәа ақалақь ала иалагоит. Ақалақь аҿы игылоу амодерн аамҭа иатәу 19 ҩны рҿаԥшыларатә ганқәа рҿы аинформациатә ҭызҩырақәа шьақәыргылахоит. Ҳара даараӡа ҳақәгәыӷуеит шәкыла Аҟәа ақалақь аҿы еиԥш, ҳтәыла егьырҭ ақалақьқәа рҿы иҟоу архитектура абаҟақәа шьҭа аҭыԥантәи анапхгаратә структуракәеи зҭоурых згәы азыбылуа атәылауааи иҟарҵо адгыларала иахәҭоу ахшыҩзышьра роуп ҳәа», – инаҵшьны иазгәалҭеит Елона Тураа.

«Аԥсны»
№65-66 (21 671) август 27 2025 шықәса

Ацқьа Мариа Лылацәеиқәыԥсара Амш

Нанҳәа 28

Шарида Торчуа

Нанҳәамза 28 рзы Аԥсны иқәынхо аиашахаҵаратә дин ныҟәызго ақьырсианцәа Анцәа дзыхшаз Ицқьаӡоу Мариа Лылацәеиқәыԥсара Амш азгәарҭоит. Ари аҽны, аԥсуаа ҳҵасқәа инарықәыршәаны иазгәарҭоит иԥсхьоу ргәалашәара амшныҳәа. Еиҳараӡакгьы абжьыуаа, ҩнаҭацыԥхьаӡа аишәа дыргылоит. Ари аҽны аԥсцәа аҩны иаҭааны иҟоуп ҳәа иршьоит. Астол ашҟа инаргоит аҿа-маҿа. Шьоукы ацәашьқәа адыркуеит, даҽа шьоукы асыкәмал хырҵоит.

Нанҳәа аҽны, астол инаханы аҩнашә аԥхьа идыргылоит, аҭаацәа реиҳабы астол днадгыланы амаҵ иуеит. Зегьы реиҳа исабаԥуп ҳәа иԥхьаӡоуп ацха змоу ачыс аишәа ақәҵар, аҳалуа ҟарҵоит.

Аишәа гыланаҵы убжьы рдуны ацәажәаара ҟалом, иара убас аҩны аҩналара, адәылҵра. Аишәа иқәу ачыс ахылҩа-ԥсылҩа анцалак, аишәа зыргыло афатәқәа аҳәызба рылишьуеит, арыжәтә ҭаиҭәоит. Анаҩс, иқәу ачыс зегьы агьама ибоит, аҵәца иҭаиҭәаз аҩы, аӡы зхәаз еиԥш адәныҟа инкеиҭәоит «аԥсы ҳәа акрыҟазар, шәыԥсы ҭынчыз, шәышьҭахьҟа шәхьамԥшын» ҳәа наҳәаны.

Ажәытәан, иара иахьагьы иҟазҵо рацәаҩуп, уаҵәы Нанҳәан иахьа еиԥш, ахәылбыҽха, аҭаацәа реиҳабы аҭәа иманы агәашә аԥхьа инаганы ишьҭаиҵоит. Аҭаацәа зегьы рнапы ианиԥсалоит аҵыкхыш, цәа хәычҷык налаҵаны. Нас дныҳәа-ныԥхьаны, аҩысҭаа даҳҟәыблааз ҳәа наҳәаны, аҭәа иааигаз амца нацраҵаны, ирку аарымхны амца инақәиԥсоит. Хәычҷгьы дугьы убри ашьҭахь амца иахыԥоит. Амца аҿыцәаара иаҭалагалаг, лабак аашьҭыхны, хынтә иасуеит.

Ақьырсиан динхаҵара аҟны ари аныҳәа азгәаҭара зызку Анцәа Иан лыԥсҭазаара лалҵреи анышә ламадареи рзы адырраҭара иашаны ишьақәыргылаӡам. Ауахәаматә дин ҵара атекстқәа реиҳарак рыҟны иаагоуп абас иҟоу асиужет: Иаса Қьырса жәҩан ахь ихалара анаҩс, зегь реиҳа иԥшьоу Анцәа Иан Аҭыԥҳа Мариа зны Ефес дыҟан, нас лыԥсҭазаара аҵыхәтәантәи ашықәсқәа рзы Иерусалимҟа диасит, ацқьа цҳаражәҳәаҩ Иоан дагьылхылаԥшуан. Ус уасиаҭ ажәаны изаанижьхьан иара Анцәа, иан гәакьа леиԥшҵәҟьа ахылаԥшра лиҭаларц азы. Лԥеи Лареи реиԥылара дазыԥшны, лара есымша Голгофа аҳаракыраҿы дныҳәон. Аҭыԥҳа Мариа лыԥсҭазаара лалҵра хымш шыбжьаз, аԥаимбар Гавриил дылҭаан, лассы лыԥха змоу алацәеиқәыԥсарахь дшиасуа атәы леиҳәеит. Ацқьа Мариа лзы ари лыԥха змоу жәабжьны иҟалеит. Лара ацҳаражәҳәаҩцәа зегьы аалыԥхьеит, лцара атәы ралҳәарц азы. Анцәа дзыхшаз лҳәатәала лцәеижь Иерусалим азааигәара, Гефсиманиа, лани лаби рнышәынҭрақәа рыбжьара анышә иамадан. Хымш рышьҭахь анышәынҭраҟны даait ацҳаражәҳәаҩ Фома, иара лыԥсҭазаара даналҵ аҽны дыҟамызт азы, аха Ацқьа Мариа лцәеижь аҭыԥан адамраҟны ашәҭқәа ҭаԥсаны ибеит.

Иџьашьахәны иҟалеит Ацқьа Мариа аҵыхәтәантәи лымҩахь лынаскьагара азы адунеи ахи-аҵыхәеи рҟынтәи аара ахьрылшаз 12-ҩык ацҳаражәҳәаҩцәа зегьы. Ауахәаматә ҵарақәа изларҳәо ала, Иаса Қьырса Иан лыԥсы цқьа ажәҩанахь ишьҭихит. Ари амш азы лара лылацәа ааиқәылыԥсеит ауп, жәҩангәашәԥхьара абареи насыԥла иҭәу, ҵыхәаԥҵәара змам аԥсҭазаара азы иаразнак ала дааԥшырц, хымш рышьҭахь инаӡаӡоу ацәеижь лыманы инаӡаӡоу, насыԥла иҭәу анхарҭаҿы дынхарц азы. Иара убри ауха Ацқьа Мариа аԥааимбарцәа лыцны ацҳаражәҳәаҩцәа рҿаԥхьа дцәырҵит, абасгьы лҳәеит: «Шәгәырҕьала! Сара есымша сшәыцзаауеит, Анцәа иҿаԥхьагьы шәара шәзы сныҳәаҩуп аринахысгьы».

Анцәа дзыхшаз Ацқьа Мариа Лылацәеиқәыԥсара Амш азгәаҭара инамаданы, аныхабаақәа зегьы рҿы ашьыжь, асааҭ 8.00 рзы аныҳәатә литургиа мҩаԥысуеит.

50 шықәса ахыҵра инамаданы

Пицундатәи ауахәамаҿы

Аманда Анталаа

Пицундатәи ауарҕан ашьақәыргылара 50 шықәса ахыҵра инамаданы, нанҳәамза 2 рзы имҩаԥысыз Хьыбла Герзмаа лфестивальтә концерт аҟынтәи еидкылаз аԥара зегьы ауахәама иазаанлыжьуеит, зеиԥшыҟам арҳәагатә инструмент аиҷаҳаразы.

1975 шықәсазы Пицундатәи ауахәама раԥхьаӡа акәны аконцерттә зал аҳасабала аӡырҩцәа рзы ашәқәа аанартит. Уи азы ҷыдала Германиа, Потсдам ақалақь аҟны иаԥҵан еицырдыруа афабрика Aleksander Schuke Orgelbau аҟынтәи ауарҕан.

Хьыбла хәыҷы лзы ари ауарҕан акы еиԥшымкәан илзыҟалеит, иагьылыӡбеит амузыка лхы азылкырц. Лара лаб, Леуарса Герзмаа ари ауарҕан аагареи, ақәыргылареи ҽышәала иалахәыз дыруаӡәкын – убас ала аҭааацәаратә ҭоурыхи ауахәама аҭоурыхи еидҳәалахеит.

Сынтәа уи ауарҕан 50 шықәса ахыҵуеит. Шәышықәсабжак ҵуеит уи Пицундатәи ауахәама Аҳәынҭқарратә концерттә зал аҟны абжьы гоижьҭеи, ауахәамеи, аӡырҩцәеи рыгәқәа наӡаӡатәи аԥсҭазаарахь ирхоу амузыкала иарҭәуеижьҭеи.

Амузыкатә конкурс иалахәын

«Новая волна» аҟны

Армен Хачатуриани Альдона Ҵкәуеи Казан ақалақь аҿы имҩаԥысыз еицырдыруа амузыкатә конкурс «Новая волна» аҿы Аԥсны ахьӡала иқәгылеит ҳәа адырра ҟанаҵоит Аԥсны акультура Аминистрра.

Игор Крутои хаҭала ааԥхьара зиҭаз дара Урыстәылеи аҳәаанырцәтәи атәылақәеи риаҵәахәқәа сценак аҿы ирыцқәгылараны иҟоуп. «Ҳара ҳзы ари насыԥуп, аха убасгьы иҭакԥхықәра дуны иҟоуп – Аԥсны амузыкатә беиара адунеи аларҵәара. Ҳара ҳазгәдууп ҳкультура, ҳбызшәа, ҳенергиа ас еиԥш зхыԥша дуу асцена аҿы аӡыргаразы иҳауз алшара», - ҳәа рҳәоит Армени Альдонеи. «Новая волна» Казан ақалақь аҿы имҩаԥысит август 21- 26 рзы.

Збаҩхатәра ҳаигәырҕьо апоет

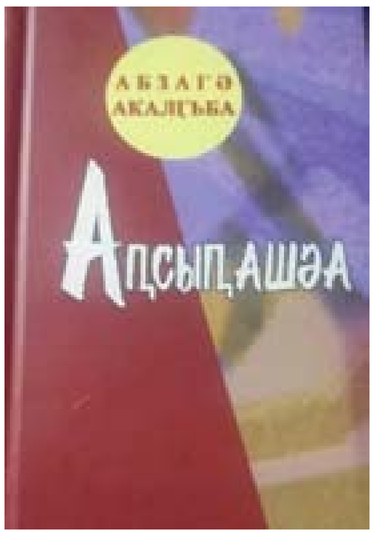

Ааигәа "Аԥҳәынҭшәҟәҭыжьырҭаҿы" иҭыҵит апоет қәыԥш Абзагә Аҟалҕьба иажәеинраалақәа еидызкыло ахԥатәи ишәҟә ҿыц "Аԥсыԥашәа".

Аҵыхәтәантәи ашықәсқәа рзы ҳлитература иаҵагылаз аҿар даарылукааратәы дыҟоуп апоет қәыԥш Абзагә Аҟалҕьба. Уи ирҿиара данналага инаркны ашәҟәыҩҩцәа рылаԥш хаақәа ихын. Избанзар, урҭ ирбеит ииашаҵәҟьаны абаҩхатәра бзиа змаз арҿиаҩы ҳлитература ашҭа дышҭалаз, аҿыц аԥшаара дшашьҭоу.

Ааигәаӡа "Аԥҳәыншәҟәҭыжьырҭаҿы" иҭыҵит апоет қәыԥш иажәеинраала ҿыцқәа еидызкыло ахԥатәи ишәҟәы. Ииашаҵәҟьан, уи ибаҩхатәра иазҿлымҳау зегьы араҟа ибзианы ирбоит апоет заҟа иҽеирҭбааз, иҽеирҵаулаз, апоезиа иашаҵәҟьа дшагәыланахалаз.

Иҭынчуп аҵаа аҩныҵҟа ашьац,
Ахьшәашәараҿы згәы зыԥшьац
Згәы мыхьшәашәац
дымбылӡацт
Згәы мбылыц аӡәгьы дмиӡац

Апоет қәыԥш аԥсабара есымша ҿыцбарах даҽа поетк излаимбац ала ибоит, уи илаԥш наӡоит даҽаӡәы илаԥш ахьымнаӡац, ишьапқәа ықәиргылоит даҽаӡәы ишьапқәа ахьықәимыргылац. Уи идыруеит ажәа аԥсы ахьҭоу, агәы аԥхарра ахьацу, шамахаӡак аӡәы ииҳәахьоу атемақәа иҽырцәихьчоит, иԥшааует, дашьҭоуп иҿыцу иара итәы, ихоуп иара ҽаӡәы иламҩашьо ибжьы:

Машәыршәа асы ӡыҭит
Амра рбаҕьушәа ҿнаҭит
Амреи ааԥынреи рыбжьара
Иҳәаахеит сыгага лашара
Аҵх сызхымҵуа шәхымсхеит
Амзагьы ибылгьо
мышәҳәысхеит
Аҭынчра аццышә бзахеит
Ҽаапынрак сгәы аԥсахеит
Аҵар рыбжьы сыԥсхеит

Абзагә абзиабара иазку илирикатә жәеинраалақәа амыцхә рҽаадыртӡом, имаӡоуп, урҭ иныҟәырго аԥшӡара лаԥш ахьзымнаӡо иҵәахуп, уи ахьыҟоу бызь-саԥаҭк ҿоуп, уа унаӡарц азы бызь-ӡиаск урроуп. Апоет абзиабара даналацәажәо ажәа-бжак ала иҳәар ҟалоит ииҳәарц ииҭаху, уара уахьӡаны еилукааароуп убри ажәа аҵакы, ахы ахьхоу, агәы иҭаку.

Апоезиа шаҟа иаартны ацәанырраҟәа цәырнамго, шаҟа маӡа аҵоу аҟара, убриаҟара еиҭа азыхынҳәра, еиҭа уи аԥхарра агәылалара уҭаххоит. Насгьы, Абзагә аханатә аахысгьы, иажәеинраалақәа шамахак зегьы рцәаныррақәа наҕӡаны иаадыртӡом, урҭ лаԥшымҭак ала иудырдырыр ауеит дара ргәы зызхьааауа, мамзаргьы игәыкыҵәыкуа иззыԥшу. Апоет-ҿа ипоезиа бзианы издыруа иазгәарҭахьеит уи раԥхьатәи иажәеинраалақәа рҿы ишьҭихыз ашьхеи, аҳауа цқьеи, акәараҷҷақәа рышьҭыбжьи, арҩашқәа ршыкьыбжьи, ашьха каԥ-каԥ абжьыхааи ишрыцу, "ишыргәылаҵәаху" иара имҩашьахуа ихатәы бжьы, ихатәы стиль:

Шәымҭакоуп анасыԥ ӡаӡазтәуа,
Илазгаҩазго аԥсыԥ ҭамырхакәа,
Шәымҭакоуп ашәахәац
ӡаӡазтәуа,
Аԥҭа еиқәаракәарҿ
инмырхакәа...

Абзагә Аҟалҕьба ишәҟә ҿыц "Аԥсыԥашәа" агәра ҳнаргоит ҳаԥсуа поезиаҿы макьана ишыҟоу амч ҿыцқәа, абаҩхатәра ҵаулақәа, иахьатәи аамҭа инагәылсны иҵегь ҳара ҳхьазрыԥшуа, агәыҕра ҳазҭо, қәра дуӡӡак, традициа дуӡӡак змам ҳаԥсуа литературақәа, егьырҭ шәышықәсала ақәра дуқәа змоу адунеитә литература ишрывагылоу, ишрыцамхо, амш лашарахь ҳашхьанарԥшуа, иҵхәраан иааиуа уи аӡыхь шыцқьоу, знык агьама збаз акыраамҭа ишихамышҭуа.

Идаҳныҳәалап апоет ишәҟә ҿыц, ари иааироуп аԥсуа поезиа знапы алаку аҿар рымацара ракәымкәа, зегьы ҳзы, избанзар, зхатәы бжьы змоу, збаҩхатәра ҵаулоу ҳпоет қәыԥш агәра диргеит иаԥхьаҩцәа, агәра ҳиргеит зегьы, Дырмит Ду икаиԥсаз ажәла аҳәыҵәыҳәа аара ишаҿу.

Ан. Лагәлаа,
ажурнал «Алашара»
аредактор хада

АԤСНЫМЕДИА
Ареспубликатәҳәынҭҳаррратәусҳәарҳа «Аҳснымедиа»

gazeta-apsny.info
apsnygazeta@mail.ru

аҳел: +7 (840) 226-15-75 / 226-59-73
аҳыҳҳыҳ: Аҳсны, Аҳәа аҳ, Ажәанба имҳа, 9

Аредактор хада
Аҳра АНҲҲАБ

Агазеҳ адҳала иҳым астатиа аҳәаредакциа иазшәаҳом. Агазеҳ аҳә–20 мааҳ.